

Nr 70

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade m. m.; given Stockholms slott den 17 mars 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag rörande reformering av utbildningen av lärare för synskadade och hörselskadade vid specialskolan m. m. samt inom specialundervisningen i grundskolan och på det gymnasiala stadiet.

Den nya speciallärarutbildningen, som avses bli införd med början läsåret 1967/68, föreslås förlagd till lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg. Utbildningen, som är avsedd för lärare som är behöriga till ordinarie tjänst inom det allmänna skolväsendet, föreslås omfatta 1—3 terminer för lärare för synskadade och 1—4 terminer för lärare för hörselskadade. Utbildningstiden förutsetts vara olika lång för lärare av olika kategorier, nämligen speciallärare, lärare i läroämnen, övningslärare, lärare i yrkesämnen, förstadielärare och anpassningslärare.

Nordiskt samarbete förutsätts framdeles kunna komma till stånd beträffande utbildningen av lärare för synskadade.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 17 mars 1967.

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga angående *utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade m. m.* och anför.

I statsverkspropositionen (bil. 10 s. 355) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till *Utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade* ett förslagsanslag av 1 590 000 kr.

Beredningen av denna fråga är nu avslutad och jag anhåller att få redogöra för den närmare.

1. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag den 23 april 1965 sex sakkunniga att utreda frågan om utbildning av lärare för blind- och dövskolväsendet. De sakkunniga antog namnet *blind- och dövlärautredningen* (ledamöter undervisningsrådet Karin Lundström, ordf., blindläraren Torsten Andersson, rektorn Sture Bengtson, sekr., studierektorn Rut Madebrink, ledamoten av riksdagens andra kammare, folkskolläraren Gunnel Olsson och specialläraren Märta Ström; direktiv se kungl. brev den 23 april 1965).

Genom beslut den 26 juli 1965 uppdrog Kungl. Maj:t åt de sakkunniga att jämväl pröva frågan om en för de nordiska länderna gemensam utbildning av blind- och dövlarare samt att därvid samråda med av regeringarna i Danmark, Finland, Island och Norge utsedda särskilda experter. Att såsom experter biträda de svenska sakkunniga utsåg undervisningsministeriet i Danmark afdelningsledaren Finn Lambert, undervisningsministeriet i Finland skolrådet Urho Somerkivi, undervisningsministeriet i Island rektorn Brandur Jónsson samt kirke- og undervisningsdepartementet i Norge kursledaren Trygve Lie.

De sakkunniga har den 25 november 1966 framlagt betänkandet »Utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade» (stencil E 1966:17). Över betänkandet har, efter remiss, yttranden avgetts av statskontoret, riksrevisionsverket, skolöverstyrelsen efter hörande av lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg samt specialskolorna, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, byggnadsstyrelsen, universitetskanslersämbetet efter hörande av karolinska mediko-kirurgiska institutet, 1960 års blindvårdsutredning, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Föreningen Sveriges blindlärare, Svenska synpedagogers förening, Dövskolornas rektorsförening, Hörselpedagogiska föreningen, Svenska dövläraarsällskapet, Svenska otolaryngologförbundet, Hörselfrämjandets riksförbund, Svenska förbundet för specialundervisning, Föräldraföreningen vid blindinstitutet å Tomtebodan, Döva barns målsmäns riksförbund samt De blindas förening. Yttranden har även avgetts av undervisningsministeriet i Finland och av kirke- og undervisningsdepartementet i Norge. Vidare har skrivelser inkommit från Hörselkonsulenternas förening och överläkaren Gunnar Bjuggren.

Beredningen av propositionen har på grundval av ett inom ecklesiastikdepartementet upprättat organisationsförslag även omfattat överläggningar med Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion. I propositionen redovisas för sammanhangets skull på vissa punkter förslag, som inte kräver beslut av riksdagen.

2. Nuläget

Vid statliga skolor för syn-, hörsel-, och talskadade finns i huvudsak följande lärarkategorier: förskollärare, lärare i läroämnena (småskollärare, folkskollärare), biträdande lärare (småskollärare), lärare i teckning, musik eller gymnastik, yrkeslärare, slöjdlärare, lärare i hemkunskap samt vid skolor för vuxna synskadade anpassningslärare och biträdande anpassningslärare.

Utbildningen av blindlärare är förlagd till blindinstitutet på Tomtebodan. Utbildningen är till längd och innehåll något varierande beroende på vilken lärarkategori det gäller. För förskollärare och lärare i läroämnena är utbildningstiden 1 läsår, för övnings- och yrkeslärare 4 månader samt för anpassningslärare i regel 33 veckor. För biträdande anpassningslärare är utbildningstiden 4 månader. Särskilda timplaner finns inte fastställda för de skilda kurserna i blindlärarutbildningen. De blivande lärarna erhåller anvisningar för självstudier och deltar praktiskt i undervisningen av eleverna vid blindinstitutet.

Utbildningen av dövslärare är förlagd till dövsläraryseminariet på Manilla. Vid seminariet utbildas lärare i läroämnena och biträdande lärare vid skolor för döva samt lärare vid förskolor och skolhem för döva barn m. m. Utbildningen av lärare i läroämnena och biträdande lärare är tvåårig och för övriga ettårig. För övnings- och yrkeslärare inom dövskolorna finns f. n. inte någon speciell utbildning.

Undervisningen vid dövsläraryseminariet bedrivs enligt undervisningsplan, som fastställs av skolöverstyrelsen. I den praktiska utbildningen ingår undervisningsövningar på olika skolstadier för döva och hörselskadade, experimentella undersökningar och studiebesök. Lärare, som deltar i den tvååriga utbildningen, skall vid sidan av undervisningen bedriva självständiga studier inom något av de på seminariets undervisningsplan upptagna ämnena. Under andra utbildningsåret skall vidare redovisas ett skriftligt arbete rörande ett centralt problem inom dövundervisningen. De skriftliga arbetena är i regel av forskningskaraktär och utförs under handledning av särskild expertis. Deltagare i den ettåriga lärokursen skall skriftligt redovisa en självständigt genomförd studieuppgift med ämne hämtat från förskolans, skolhemmets för döva eller särskolans undervisningsformer.

Lärare, som skall undervisa talskadade barn, genomgår talpedagogutbildning vid lärarhögskola.

3. Utredningens förslag till utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade

3.1 Utgångspunkter

3.1.1 Den nya skolan för syn-, hörsel- och talskadade

Statsmakterna beslöt år 1965 (prop. 1965: 70, SU 101, rskr 275) att blind- och dövskolorna skulle ersättas av en statlig obligatorisk tioårig grundskola för

barn, som är syn-, hörsel- eller talskadade. Denna grundskola införs successivt med början läsåret 1965/66 i årskurserna 1—5 och kommer att vara helt införd läsåret 1970/71. Skolformen benämns numera specialskolan. Verksamheten regleras, förutom i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319, senast ändrad 1965:247), i specialskolstadgan den 3 juni 1965 (nr 478, senast ändrad 1966:313).

I samband med att blind- och dövskolorna övergick till grundskoleorganisation erhöll specialskolorna namn utan anknytning till handikappet. Synskadade elever undervisas vid Tomtebodaskolan i Solna och Ekeskolan i Örebro, hörsel- och talskadade elever dels vid sex specialskolor, nämligen Manillaskolan i Stockholm, Åsbackaskolan i Gnesta, Östervångsskolan i Lund, Vänerskolan i Vänersborg, Birgittaskolan i Örebro och Kristinaskolan i Härnösand, dels i externa klasser av specialskolan förlagda till grundskolan samt talskadade elever vid Birgittaskolan i Örebro. Yrkesutbildning samt fortsatt teoretisk undervisning för hörsel- och talskadade meddelas vid den till Vänerskolan knutna fortsättningsskolan i Vänersborg och vid Västerledsskolan i Växjö samt vid den till Manillaskolan hörande teoretiska fortsättningsskolan vid Blockhusudden i Stockholm. Vuxna synskadade får liksom tidigare utbildning vid Landaskolan i Kristinehamn och Värendsskolan i Växjö.

I den nya grundskoleorganisationen finns en serie alternativa möjligheter till skolplacering för de syn-, hörsel- eller talskadade barnen: skolgång i vanlig klass med stöd av särskild specialundervisning, skolgång i specialklass, skolgång i extern klass av specialskolan knuten till grundskolan, skolgång som dagelev i specialskolan samt internatplacering i specialskolan. Genom särskilda åtgärder skall specialskolan avpassa studietakten, studietidens längd, metodiken och undervisningens innehåll efter den enskilde elevens förutsättningar. De sakkunnigas förslag till ny utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade bör ses mot bakgrunden av de beslutade reformerna för de syn-, hörsel- och talskadade barnens undervisning.

3.1.2 Utbildningen vid lärarhögskola av lärare för specialundervisning

På grundval av ett av 1960 års lärarutbildningssakkunniga den 11 oktober 1961 framlagt betänkande (stencilerat) framlades i prop. 1962:106 förslag om speciallärarutbildningens utformning och organisation. Det beslut riksdagen i överensstämmelse med dessa förslag fattade innebar, att en särskild speciallärarlinje fr. o. m. budgetåret 1962/63 skulle anordnas vid de båda lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg. Vid sådan speciallärarlinje har sedan nämnda budgetår utbildning bedrivits av skilda speciallärarkategorier för grundskolan och särskolan, *dels* på olika ettåriga utbildningslinjer, *dels* i form av fortbildningskurser med en längd av tre till åtta veckor.

I samband med sina anslagsframställningar för budgetåret 1965/66 framlade skolöverstyrelsen förslag om vissa förändringar i fråga om speciallärarutbildningens utformning. I enlighet med riksdagens beslut finns fr. o. m. budgetåret 1965/66 speciallärarutbildning vid lärarhögskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö organiserad på tre utbildningslinjer enligt följande.

Speciallärarutbildning vid lärarhögskola

Utbildningslinje 1 (Stockholm, Göteborg och Malmö)	Utbildningslinje 2 (Stockholm och Göteborg)	Utbildningslinje 3 (Stockholm)
Lärare för hjälp-, observations-, läs-, syn-, särskolklasser och klasser för rörelsehindrade samt för den särskilda specialundervisningen	Hörsellärare och talpedagoger	Förskollärare för särskolans förskola, försöksklasser och praktiska avdelningar, hemundervisning för psykiskt efterblivna barn, vårdhem för barn, förskolor för psykiskt sjuka barn samt barn på sjukhus och i förskolor för rörelsehindrade barn

Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 15 december 1966 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte fastställa nya timplaner för utbildningslinje 1 och 3 vid lärarhögskolornas speciallärarlinjer i enlighet med ett av skolöverstyrelsen utformat förslag. Utbildningslinje 2 har i detta sammanhang inte blivit föremål för överstyrelsens översyn, eftersom detta uppdrag till vissa delar redan lämnats till blind- och dövlararutbildningssakkunniga i direktiven för deras arbete. Skolöverstyrelsen föreslår, att nya timplaner för utbildningslinje 1 och 3 skall gälla fr. o. m. läsåret 1967/68 enligt följande.

Utbildningslinje 1

Ämnesområden och timtal under en utbildningstid av två terminer.

Ämnesområde	Antal timmar
<i>Pedagogik</i>	
Specialundervisningens mål och organisation	30
Pedagogisk psykologi	120
Socialpedagogik	10
Medicinsk orientering	40
Barn- och ungdomspsykiatri	30
	230
<i>Metodik</i>	
Allmän metodik	20
Specialmetodik	90
Hjälpmedelsteknik	20
	130
<i>Praktik</i>	220
<i>Ämnesstudier</i>	72
Summa	652 ¹

¹ Därtill kommer *specialarbete* motsvarande 5—6 veckors studier.

Utbildningslinje 3

Ämnesområden och timaltal under utbildningstid av två terminer.

Ämnesområde	Antal timmar
<i>Pedagogik</i>	
Specialundervisningens mål och organisation	15
Pedagogisk psykologi	160
Sociologi	20
Pediatrik	20
Barnpsykiatri	30
Språkbildning och talutveckling	30
	275
<i>Metodik</i>	
Allmän metodik	5
Förskolmetodik	15
Specialmetodik med hjälpmedelsmetodik	50
	70
<i>Praktik</i>	260
<i>Ämnesstudier</i>	
Skapande verksamhet	60
Rörelseträning och sjukgymnastik	15
	75
Summa	680 ¹

¹ Därtill kommer specialarbete motsvarande 5—6 veckors studier.

Innevarande läsår anordnas på utbildningslinje 2 vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg utbildning av sammanlagt 24 hörsellärare. Utbildningen är samordnad med talpedagogutbildningen. Talpedagog, som genomgått ettårig speciallärarutbildning, kan intas för hörsellärarutbildning om en termin. Omvänt kan hörsellärare, som genomgått ettårig speciallärarutbildning, intas för talpedagogutbildning om en termin. Sedan läsåret 1962/63 är den teoretiska delen av dövlararutbildningen på Manilla under första utbildningsåret till vissa delar samordnad med hörsellärarutbildningen på speciallärarlinjen vid lärarhögskolan i Stockholm.

Arbetsområdet för en småskollärare, som genomgått ettårig speciallärarutbildning, omfattar årskurserna 1—6 och för folkskollärare med motsvarande utbildning årskurserna 4—9.

3.1.3 Behovet av lärare för synskadade och hörselskadade

De sakkunniga anser att de syn- och hörselhandikappade eleverna, på samma sätt som normalt utvecklade elever på grundskolans olika stadier, skall ha lärare med fullgod utbildning för det stadium, som undervisningen avser. De sakkunniga anser i enlighet med denna princip, att lärare för högstadiet inom specialskolan skall ha kompetens för detta stadium. Liksom inom grundskolan bör högstadiets lärare kunna vara dels ämneslärare (vidareutbildade folkskollärare m. m.), dels adjunkter. För specialskolans del bedöms detta i mycket stor omfattning komma att innebära, att de nuvarande blindlärarna och döv-lärarna med folkskolläraryxamen som grundutbildning skaffar sig den vidareutbildning, som krävs för en tjänst som ämneslärare på högstadiet. Kunskapen om synskadans resp. hörselskadans problematik har dessa lärare redan erhållit genom sin blind- eller dövläro-utbildning.

Det finns inte så få adjunkter och ämneslärare vid högstadier för hörande och seende, som önskar få viss specialutbildning för att kunna undervisa också vid högstadieklaser för hörsel- eller synhandikappade. Enligt de sakkunniga har dessa lärare, som huvudsakligen skall meddela ämnesundervisning, inte samma behov av en omfattande specialutbildning som de lärare, som skall bära ansvaret under de skolår då den mycket betydelsefulla inskolningen och den grundläggande habiliteringen av de handikappade barnen skall genomföras. De sakkunniga föreslår därför, att högstadiets och det gymnasiala stadiets adjunkter och ämneslärare får en kortare utbildning för undervisning vid specialskolan och inom specialundervisningen.

Övnings- och yrkeslärare (samt anpassningslärare) har hittills endast utbildats för det handikappområde, där dessa lärarkategorier ansetts oundgängligen nödvändiga, nämligen för undervisningen av blinda. En viss eftersläpning i fråga om utbildningen av övnings- och yrkeslärare inom specialskolan måste därför inhämtas. Vidare behövs övnings- och yrkeslärare för specialundervisning av synskadade och hörselskadade i grundskolan och på det gymnasiala stadiet.

För den närmaste femårsperioden (1967/68—1971/72) beräknar de sakkunniga behovet av specialutbildade lärare för synskadade och hörselskadade enligt tabellen på vidstående sida.

Lärarbehov 1967/68—1971/72

Lärarkategori	Undervisningen av					
	Synskadade			Hörselskadade		
	Specialskolan m. m.	Specialundervisning	Medeltal per år	Specialskolan m. m.	Specialundervisning	Medeltal per år
Förskollärare	3	—	0—1	30	—	6
Småskollärare	9	3	2—3	30	60	18
Folkskollärare	4	2	1—2	10	60	14
Särskollärare	4	—	0—1	— ¹	—	—
Övningslärare	5	5	2	10	10	4
Yrkeslärare	5	5	2	25	10	7—8
Ämneslärare	5	5	2	25	10	7—8
Anpassningslärare	20	—	4	—	—	—
Summa	55	20	—	130	150	—
Medeltal per år	11	4	15	26	30	56

¹ Behovet av särskollärare med specialutbildning för undervisning av hörselskadade har beräknats bli täckt inom det antal små- och folkskollärare, som specialutbildas.

3.2 Samordnad utbildning av lärare för specialskolan och specialundervisningen i grundskolan

1960 års lärarutbildningssakkunniga konstaterade i sitt tidigare nämnda förslag till speciallärarutbildning, att inte endast samhällsekonomiska och organisatoriska utan även pedagogiska skäl talade för en integrering av speciallärarutbildningen. Handikappade elevers svårighet är visserligen av skiftande art, vilket gör det nödvändigt med en viss specialisering av utbildningen. Men samtidigt gäller att elevernas svårigheter sällan uppträder renodlade eller isolerade utan är invävda i komplicerade personlighetsmönster. Den psykologisk-pedagogiska behandlingen kan därför ej inriktas bara på det enskilda symptomet utan måste avse det handikappade barnets hela personlighet. Lärarutbildningssakkunnigas förslag om en helt integrerad speciallärarutbildning avvisades emellertid vid detta tillfälle från blind- och dövlararhåll med hänvisning bl. a. till blind- och dövskolornas särställning i skollag och skolstadga. Ett nytt läge har emellertid nu uppstått i och med att grundskolans utbildningsmål införts också i specialskolan.

Avvecklingen av ett system med parallellskolor och utjämningen i fråga om målsättning och arbetsformer, vilket kännetecknar utvecklingen inom skolväsendet i stort, motsvaras enligt de sakkunniga inom handikappsektorn av en samordning och integration mellan specialskolan och skolväsendet i övrigt. En ändamålsenlig utbildning av alla de lärare i specialskola, specialundervisning och vanliga klasser som skall leda utvecklingen mot ett praktiskt förverkligande av ett integrerat skolväsen, som är lämpat att ta ansvaret för fostran av även gravt handikappade elever, bedöms bäst ske inom den organisatoriskt samman-

hållna lärarutbildningen vid lärarhögskolorna. Ett bibehållande av en separat bedriven utbildning för blind- och dövlarare skulle kunna bidra till att upprätthålla en distans mellan specialskolan och övriga skolor, som inte är motiverad eller önskvärd med hänsyn till specialskolans nya mål och innehåll. Inte endast i fråga om de allmänna grunderna för arbetet utan även i övrigt ger specialskolstadgan uttryck för de allmänna strävandena att ge specialskolväsendet en bättre kontakt med det allmänna skolväsendet.

Det är enligt de sakkunniga alltjämt angeläget, att specialskolans lärare får en omfattande, på praktisk erfarenhet grundad kännedom om de gravt syn- och hörselskadade elevernas problem samt deras sätt att uppleva sitt handikapp och anpassa sin livsform till detta. En sådan direkt kontakt kan erhållas endast genom att den praktiska utbildningen förläggs till specialskolenhet eller till de externa specialskolklasser, som beräknas bli anordnade i allt större omfattning. Det är också endast härigenom som de blivande lärarna kan få den erfarenhet av arbetssätt och undervisningshjälpmedel, som är nödvändig för framgångsrik undervisning av blinda eller döva elever. Utbildningen av lärare för blinda och döva bör enligt de sakkunniga därför anordnas så, att den omfattar dels fördjupade teoretiska studier vid lärarhögskola av de speciella problem som sammanhänger med syn- och hörselhandikappen, dels praktiska övningar vid specialskolor och externa klasser i den utsträckning som ifrågasvarande utbildning kräver.

De sakkunniga har vid sina överväganden om utbildningens mål, innehåll, omfattning och anknytning till befintliga speciallärarlinjer vid lärarhögskolorna funnit det önskvärt och möjligt att skapa en integrering även i så måtto, att samtliga lärarkategorier inom syn- och hörselsektorn (förskollärare, småskollärare, folkskollärare, övningslärare, yrkeslärare, anpassningslärare samt ämneslärare för högstadium, gymnasium, fackskola och yrkesskola) får sin specialutbildning för resp. handikapp inom en och samma utbildningslinje. Undervisningen av syn- eller hörselskadade elever måste i regel ske som ett finstämt lagarbete mellan lärare med varierande kompetens, erfarenhet och specialisering. Uppgiften för den organisatoriskt sammanhållna lärarutbildning som de sakkunniga föreslår blir därför att ge en ändamålsenlig utbildning åt de lärare, som skall ingå i arbetslaget. De sakkunniga anser det varken möjligt eller nödvändigt att söka ge alla en expertutbildning. En trappstegsformad utbildningsgång, som inrymmer möjligheter till fortsatt fördjupning, specialisering och fortbildning bör i stället inrättas.

Med utgångspunkt i här angivna resonemang förordar de sakkunniga, att den hittillsvarande utbildningen av lärare för blinda och döva integreras med den utbildning av lärare för synklasser och hörselklasser som är anordnad vid lärarhögskola. Den praktisk-pedagogiska utbildningen föreslås förlagd till specialskolor och till externa klasser av specialskolan.

3.3 Utbildningens utformning

De sakkunniga föreslår, att utbildningen av lärare för synskadade och lärare för hörselskadade tillsammans med talpedagogutbildningen utgör utbildningslinje 2 inom speciallärarutbildningen vid lärarhögskola. Den föreslagna utbildningen av förskollärare för hörselskadade bör enligt de sakkunniga ingå i utbildningslinje 2 och i lämplig omfattning samordnas med förskollärarutbildningen på nuvarande utbildningslinje 3. Genom att inom timplanerna bereda särskilt utrymme för fritt tillval inom olika ämnes- eller specialområden anser sig de sakkunniga ha tillgodosett behovet av specialisering för förskollärare, småskollärare, folkskollärare, ämneslärare, yrkeslärare, övningslärare samt anpassningslärare.

3.3.1 Utbildningens längd

De sakkunnigas avvägning av specialutbildningens längd för olika lärarkategorier har skett med hänsynstagande till sådana omständigheter som lärarnas teoretiska och praktiska förkunskaper, specialutbildningens mål och innehåll, behovet av breddad orientering i förening med specialisering samt arbetsuppgifterna inom resp. specialområde.

Skäl som enligt de sakkunniga kan tala för en förstärkning av lärarutbildningen genom en förlängning av utbildningstiden är de erfarenhetsmässigt konstaterade förändringarna i elevklienteletts sammansättning. Den förvärvade synnedsättningen har avtagit under de senaste åren och, om man bortser från elever med fibroplasi (synnedsättning p. g. a. bindvävsbildning i ögat), finns hos huvudparten av eleverna i blindskolan och i synklasserna ärftliga orsaker till synnedsättningen. Bland sådana elever finns en betydande andel med dubbelhandikapp. Speciella problem erbjuder också undervisningen av elever, som har alltför goda synrester för att känna ett ovillkorligt behov att utnyttja punktskrift men som har för svaga ögon för att läsa svartskrift. Beträffande de hörselskadade barnen kan likartade förhållanden konstateras. I ett betydande antal fall uppträder somatiska och psykiska defekter som komplikation till hörselskadorna. Många barn med ärftliga hörselskador har nedsatt funktion av balanssinnet, organiska hjärtfel, syndefekter m. m. Bland barn som är thalidomideskadade (t. ex. neurosedynskadade) förekommer framför allt missbildningar i hörselorganen, i ett stort antal av fallen i kombination med missbildningar av extremiteter, ansiktsförlamningar, ögonmuskelförlamningar och hjärnskador. Medicinens framsteg har vidare lett till att ett större antal barn med handikapp överlever.

Nämnda omständigheter understryker behovet av en breddad och fördjupad speciallärarutbildning inom syn- och hörselsektorn. De sakkunniga föreslår med hänsyn härtill en viss utökning av utbildningstiden för bl. a. förskollärare för hörselskadade och lärare, som skall undervisa gravt synskadade elever eller

elever med komplikationer till synskadan. De sakkunniga är inte nu beredda att föreslå en generell utökning av utbildningstidens längd för alla lärarkategorier inom syn- och hörselsektorn. Ytterligare erfarenheter bör först vinnas av de möjligheter som en samordnad speciallärarutbildning synes erbjuda i fråga om studiernas effektivisering och rationalisering. Individuell specialisering och fördjupning genom tillval bör också kunna förstärka utbildningens effektivitet. En systematiserad fortbildning bör anordnas som komplement till grundutbildningen, vilket är angeläget bl. a. med hänsyn till den snabba utvecklingen på ifrågavarande utbildningsområden.

De sakkunnigas förslag till utbildningens längd för de skilda lärarkategorierna framgår av sammanställningen nedan. Den nuvarande utbildningstiden anges inom parentes.

Utbildningens längd

Lärarkategori	Antal terminer	
	Specialunderv.	Specialskola
<i>Lärare för synskadade:</i>		
Förskollärare	—	(2) 2
Småskollärare	(2) 2	(2) 3
Folkskollärare	(2) 2	(2) 3
Ämneslärare	1	1
Övningslärare	1	(4 mån.) 2
Yrkeslärare	1	(4 mån.) 2
Anpassningslärare	—	(33 v.) 2
<i>Lärare för hörselskadade:</i>		
Förskollärare	—	(2) 3
Småskollärare	(2) 2	(4) 4
Folkskollärare	(2) 2	(4) 4
Ämneslärare	1	1
Övningslärare	1	1
Yrkeslärare	1	1

I sammanställningen över speciallärarkategorierna ingår inte de speciallärare som skall ha hand om undervisningen av gravt talskadade elever i specialskolan och inte heller lärarna för blinda eller döva elever med komplikationer till handikappet. Enligt de sakkunnigas mening bör den förra lärarkategorien utbildas inom den reguljära talpedagogutbildningen och den senare inom en tillrättalagd utbildning, som anordnas när utbildning av det fåtal lärare som det här gäller blir aktuell. Särskollärare eller annan lärare, som behöver komplettera sin utbildning för att nå den dubbla kompetens som kan erfordras för undervisningen av t. ex. dövblinda elever eller elever med annat komplicerat handikapp, bör sålunda i varje särskilt fall kunna erhålla en utbildning, som är an-

passad efter lärarens förkunskaper och verksamhetsområde. Förslag till utbildningsplan bör, när sådan lärare skall utbildas, framläggas av specialskolans ledning i samråd med speciallärarlinjens ledare och fastställas av skolöverstyrelsen.

I samband med frågan om utbildningstidens längd erinrar de sakkunniga om de nya skolförfattningarna, i vilka förutsätts att en betydande del av de syn- eller hörselskadade eleverna med hjälp av särskild expertis skall kunna fullgöra hela eller en del av sin skolgång inom grundskolan antingen i specialklass eller i vanlig klass med stöd av särskild specialundervisning. De sakkunniga föreslår en studiegång omfattande 2 eller 3 terminer för lärare för synskadade och en studiegång omfattande 2 eller 4 terminer för lärare för hörselskadade. Hittills har gällt, att speciallärare med den längre utbildningen (hittillsvarande blindlärare och dövlarare) fått sin tjänstgöring förlagd enbart till specialskolan och lärare med den kortare specialutbildningen (hittillsvarande synklass- och hörselklasslärare) till grundskolan. Detta bedöms bli regel även i den nya skolan, eftersom specialskolan även framgent kommer att ha ansvaret för fostran och undervisning av elever med de gravaste och mest svårbehandlade handikappen. Enligt de sakkunnigas mening är det emellertid av vikt att inrättande av tjänster för lärare med längre eller kortare specialutbildning inte knyts till skolformerna utan anpassas efter utvecklingen inom skolväsendet och dess aktuella behov. När förhållandena gör det påkallat, bör man även inom den egentliga grundskolan kunna anställa lärare med den längre utbildningen. Blind- och dövskolutredningen (SOU 1964: 61) framhöll, att det med ökade tekniska resurser och förbättrade undervisningsmetoder borde bli möjligt att i större utsträckning undervisa elever med svåra hörselskador i det allmänna skolväsendet. Lärarna i hörselklass beräknas få ett inte obetydligt antal elever som har lika små hörselrester som vissa barn som nu undervisas i dövskolor. De sakkunniga finner därför i och för sig att skäl kunde finnas för att samtliga hörsellärare finge den tvååriga utbildningen. Med hänsyn till önskvärdheten av en snabb utbyggnad av hörselklassorganisationen anser sig emellertid de sakkunniga inte kunna föreslå en sådan genomgående förlängning av studietiden utan förordar ett system med dels ettårsutbildade, dels tvåårsutbildade lärare för hörselskadade och möjlighet för kommunerna att vid behov anställa även lärare med den mera omfattande utbildningen. En sådan anordning medför inte någon nämnvärd höjning av det totala behovet av specialutbildade lärare, eftersom höjningen motsvaras av ett minskat lärarbehov inom specialskolan.

3.3.2 Timplaner m. m.

Valet av arbetsätt och arbetsformer i specialskolan grundas på de bärande pedagogiska principerna om motivation, konkretion, aktivitet och samverkan, som är gemensamma för all undervisning. Samtidigt används emellertid pedagogiska metoder och hjälpmedel, som är speciellt tillrättalagda för undervis-

ningen av synskadade, resp. hörselskadade. Det pedagogiska arbetet är i regel nära samordnat med tekniska insatser och medicinsk behandling. Det kännetecknas vidare av en långt driven individualisering av undervisningen, som är baserad på ett ofta omfattande utredningsmaterial. Undervisningen av handikappade innebär även krav på ett nära samarbete med elevernas hem och en djup förståelse för den problematik, som den familj som har ett handikappat barn kan ställas inför.

1960 års lärarutbildningssakkunniga hade i sitt förslag till studieplaner för den vanliga lärarutbildningen grupperat utbildningens innehåll på fyra huvudavsnitt, nämligen ämnesutbildning, pedagogik, metodik och praktik. De sakkunniga för utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade har funnit denna gruppering ändamålsenlig även för speciallärarutbildningen. I speciallärarutbildningen ersätts dock avsnittet ämnesutbildning med specialämnena, eftersom det är nödvändigt att ge lärarna för synskadade och hörselskadade ingående kunskaper bl. a. om ett antal medicinska och tekniska frågor, som sammanhänger med elevernas handikapp.

Utbildningens innehåll är tidsmässigt fördelat på tre terminer för lärare för synskadade och på fyra terminer för lärare för hörselskadade. De sakkunniga har eftersträvat att ge var och en av utbildningsterminerna ett sådant studieinnehåll, att den kan betraktas som en avslutad enhet och samtidigt ingå i den samlade lärogången. Det blir därigenom möjligt att inom ett begränsat antal studieplaner samordna utbildning av skiftande längd för de skilda lärarkategorier, som skall undervisa synskadade resp. hörselskadade i olika ämnen och på skilda skolstadier. Den teoretiska undervisningen föreslås bli centrerad kring i huvudsak gemensamma föreläsningar, där för alla lärarkategorier centrala problemställningar behandlas. Den erforderliga specialiseringen av utbildningen med hänsyn till lärarnas olika tjänstgöringsområden skall tillgodoses genom gruppvisa konferenser och seminarier, tillval av specialiserings- och fördjupningskurs samt val av praktikplatser. Utredningen har vidare eftersträvat att ge största möjliga utrymme för fria studier inom självvalt område redan fr. o. m. speciallärarutbildningens första termin. Drygt en fjärdedel av utbildningen beräknas ske i denna form.

De sakkunnigas förslag till timplaner m. m. omfattar utbildning av lärare för synskadade, lärare för hörselskadade samt förskollärare för hörselskadade. Vidare framläggs timplansförslag för en kompletterande talpedagogutbildning om en termin för hörsellärare. De sakkunniga förutsätter, att nuvarande talpedagogutbildning efter viss översyn samordnas med föreslagen hörsellärarutbildning och att ett antal talpedagoger årligen bereds tillfälle att förvärva hörsellärarkompetens genom en termins kompletterande studier. Timplansförslagen visas i vidstående uppställningar.

A. Timplaner för utbildning av lärare för synskadade

Ämnesområde	Elevtimmar/terminer				
	1.	2.	S:a	3.	Totalt
<i>Specialämnena</i>					
Anatomi och fysiologi jämte patologi	20	—	20	10	30
Ögat och dess sjukdomar	15	—	15	5	20
Röstvård och talteknik	10	—	10	5	15
Blindskrift/maskinskrivning	15	10	25	10	35
Gymnastik, rytmik, orientering och sinnesträning ..	10	10	20	20	40
Eget ämnesområde	10	10	20	10	30
	80	30	110	60	170
<i>Pedagogik</i>					
Specialpedagogik	10	10	20	10	30
Pedagogisk psykologi	20	30	50	20	70
Socialpedagogik	20	10	30	20	50
Psykopatologi och psykiatri	10	10	20	10	30
	60	60	120	60	180
<i>Metodik</i>					
Specialmetodik	20	10	30	10	40
Syn/blindmetodik	10	10	20	20	40
Ämnes- och stadiemetodik	10	20	30	10	40
Hjälpmiddelsteknik	20	20	40	20	60
	60	60	120	60	180
<i>Praktik</i>					
Studiebesök och auskultation	60	50	110	80	190
Praktikundervisning	80	140	220	80	300
	140	190	330	160	490
Summa	340	340	680	340	1 020
<i>Specialiserings- och fördjupningskurs</i>	110	110	220	110	330

B. Timplaner för utbildning av lärare för hörselskadade

Ämnesområde	Elevtimmar/terminer						
	1.	2.	S:a	3.	4.	S:a	Totalt
<i>Specialämnen</i>							
Anatomi och fysiologi jämte patologi	20	30	50	—	—	—	50
Språk teori och fonetik	20	20	40	45	—	45	85
Logopedi och foniatri	20	30	50	35	—	35	85
Medicinsk och teknisk audiologi	20	30	50	30	10	40	90
Röstvård och talteknik	10	—	10	—	—	—	10
Rytmik	—	10	10	—	—	—	10
Åtbördsspråk	6	—	6	30	10	40	46
Eget ämnesområde	24	—	24	—	—	—	24
	120	120	240	140	20	160	400
<i>Pedagogik</i>							
Specialpedagogik	10	10	20	—	—	—	20
Pedagogisk audiologi	30	20	50	10	10	20	70
Pedagogisk psykologi	30	20	50	20	10	30	80
Psykopatologi och psykiatri	10	10	20	10	—	10	30
Socialpedagogik	10	—	10	10	—	10	20
	90	60	150	50	20	70	220
<i>Metodik</i>							
Specialmetodik	10	10	20	—	—	—	20
Hörsel/dövmetodik	30	30	60	30	10	40	100
Ämnes- och stadiemetodik	—	30	30	30	10	40	70
Hjälpmedelsteknik	10	10	20	10	—	10	30
	50	80	130	70	20	90	220
<i>Praktik</i>							
Studiebesök och auskultation	60	20	80	30	20	50	130
Praktikundervisning	20	60	80	50	260	310	390
	80	80	160	80	280	360	520
Summa	340	340	680	340	340	680	1 360
<i>Specialiserings- och fördjupningskurs</i>	110	110	220	110	110	220	440

C. Timplaner för utbildning av förskollärare för hörselskadade

Ämnesområde	Elevtimmar/terminer			
	1.	2.	3.	Totalt
<i>Specialämnena</i>				
Anatomi och fysiologi jämte patologi	20	20	—	40
Språkteori och fonetik	20	20	10	50
Logopedi och foniatri	20	30	10	60
Medicinsk och teknisk audiologi	20	30	10	60
Röstvård och talteknik	10	—	—	10
Rytmik	—	10	—	10
Åtbördspråk	6	—	10	16
Eget ämnesområde	24	—	—	24
	120	110	40	270
<i>Pedagogik</i>				
Specialpedagogik	10	—	—	10
Pedagogisk audiologi	30	20	10	60
Pedagogisk psykologi	30	20	10	60
Psykopatologi och psykiatri	10	10	—	20
Socialpedagogik	10	—	—	10
	90	50	20	160
<i>Metodik</i>				
Specialmetodik	10	—	—	10
Hörsel/dövmetodik	30	40	20	90
Ämnes- och stadiemetodik	—	10	—	10
Hjälpmedelsteknik	10	10	—	20
	50	60	20	130
<i>Praktik</i>				
Studiebesök och auskultation	60	20	30	110
Praktikundervisning	20	100	230	350
	80	120	260	460
Summa	340	340	340	1 020
<i>Specialiserings- och fördjupningskurs</i>	110	110	110	320

D. Timplan för talpedagogutbildning för hörsellärare (1 termin)

Ämnesområde	Elevtimmar
<i>Specialämnena</i>	90
<i>Pedagogik</i>	20
<i>Metodik</i>	20
<i>Praktik</i>	210
Summa	340
<i>Specialiserings- och fördjupningskurs</i>	110

Genom den terminsvisa grupperingen av studieinnehållet blir det praktiskt möjligt för de blivande lärarna för synskadade och hörselskadade att genomgå specialutbildningen i etapper eller i en följd. Lärarna kan, som alternativ till genomgång av hela utbildningen i en följd, således genomgå en 2-terminsutbildning för undervisning av synskadade inom det allmänna skolväsendet och vid lämplig tidpunkt komplettera denna utbildning med en termins utbildning för tjänstgöring inom specialskolan för synskadade. Lärare för hörselskadade kan t. ex. genomgå en 2-terminsutbildning för tjänstgöring i hörselklass/hörselklinik och komplettera den med en termins talpedagogutbildning eller med två terminers fortsatt hörselutbildning för tjänstgöring inom specialskolan för hörselskadade.

3.3.3 Tillträde till utbildningen, betyg m. m.

Intagningsbestämmelserna för speciallärarutbildningen diskuteras utförligt av de sakkunniga. Behöriga att intas på lärarhögskolornas utbildningslinje 1, dvs. den integrerade utbildningen av lärare för hjälp-, observations-, läs- och synklasser, klasser för rörelsehindrade och särskolklasser, är f. n. småskollärare, folkskollärare, särskollärare och ämneslärare, som fullgjort lärartjänstgöring under minst tre år. För tillträde till utbildningslinje 2, som omfattar utbildning av hörsellärare och talpedagoger, gäller samma behörighetsvillkor som för linje 1 med det tillägget, att sökande skall förete läkarintyg beträffande hörseln. Även förskollärare kan intas för talpedagogutbildning. Intagningen på linje 3 vid lärarhögskolas speciallärarlinje grundas också på lärarexamen och praktik. För tillträde fordras avlagd förskolläraryxamen och minst tre års lärartjänstgöring.

Kravet på praktisk lärarerfarenhet som villkor för tillträde till speciallärarutbildning återfinns inte i intagningsbestämmelserna för blind- och dövlararutbildningen. Den ettåriga utbildningen vid Tomtebodas av blivande lärare vid blindinstitutet är öppen för småskollärare, folkskollärare och förskollärare. Särskollärare äger tillträde till den likaledes ettåriga utbildningen av lärare för tjänstgöring i Ekeskolan i Örebro. Till anpassningslärare utbildas personer med som regel socionom-, sjukgymnast-, arbetsterapeut- eller yrkeslärarutbildning.

I inträdesvillkoren för sökande till Manillaseminariet föreskrivs, att sökande skall vara fri från sjukdom eller lyte som medför olämplighet för läraryrket, äga normala hörsel- och talorgan samt ej vara behäftad med talfel. Blivande lärare i läroämnena skall ha folkskolläraryxamen som grund och biträdande lärare småskolläraryxamen. Beträffande blivande lärare i förskola eller skolhem för döva fordras avlagd småskollärary-, särskollärary- eller förskolläraryxamen.

De sakkunniga förordar enhetliga intagningsbestämmelser för den föreslagna utbildningen av lärare för synskadade resp. hörselskadade. Att det av rekryteringsskäl eller andra omständigheter i vissa fall kan vara påkallat att ta in speciallärarkandidater med endast ringa lärarerfarenhet, bör enligt de sakkun-

nigas mening inte få leda till ett generellt eftergivande av kravet på praktisk lärartjänstgöring som grund för speciallärarutbildning. De sakkunniga föreslår därför att det för tillträde till speciallärarutbildningen skall krävas, utöver lärarexamen för avsett skolestadium, en föregående allmän lärartjänstgöring om minst tre år. Om särskilda skäl föreligger, t. ex. rekryteringssvårigheter i en bristsituation, bör skolöverstyrelsen kunna bevilja dispens från nämnda villkor. Behörig att antas för utbildning till anpassningslärare bör liksom hittills vara den, som genomgått någon av nyss angivna yrkesutbildningar. Kravet på lärartjänstgöring bör här motsvaras av krav på erfarenhet av arbete bland eller för blinda. Även här bör skolöverstyrelsen vid behov kunna meddela dispens.

Enligt nuvarande bestämmelser om *tentamina* och *betyg* förekommer specialiserad betygsgivning för lärare som genomgår specialutbildning för tjänstgöring inom specialskolväsendet, medan övriga lärare efter specialutbildning erhåller vitsordet Godkänd eller Icke godkänd. Enligt de sakkunnigas mening bör kunskapskontroll även i framtiden ske genom tentamen eller genom andra former av kunskapsredovisning. Efter genomgången utbildning bör lärare på speciallärarlinje erhålla vitsordet Godkänd, om han på tillfredsställande sätt tillgodogjort sig utbildningen, och vitsordet Icke godkänd i annat fall. Detta bör gälla även för specialskolans lärarkategorier. På betyget bör vidare anges inom vilket område specialarbetet utförts.

De sakkunniga tar även upp frågan om *de biträdande lärarnas ställning* inom dövskolväsendet. De biträdande lärarna tillfördes dövskolan som en pedagogisk förstärkning efter förslag av 1945 års dövskolutredning (SOU 1947: 64). Deras uppgift skulle främst vara att friställa klassens ordinarie lärare från viss del av den kunskapsmeddelande undervisningen och att därigenom bereda utrymme för en individualiserad språkundervisning samt tal- och avläsningsträning. Detta gav dövskolan värdefulla pedagogiska möjligheter under en skolepok, då individuell undervisning och förstärkningsanordningar var relativt okända begrepp inom skolväsendet i övrigt. Anordningen med biträdande lärare utnyttjades i allmänhet så inom dövundervisningen, att klassläraren gav den enskilde eleven individuella övningar i språkutvecklande syfte, medan den biträdande läraren samtidigt undervisade klassens övriga elever. De biträdande lärarna har utnyttjats först och främst för undervisningen på lågstadiet. Systemet med biträdande lärare innebar emellertid reellt att vissa lärare med en kvalificerad utbildning, i regel småskollärarutbildning och en tvåårig döv- och hörselpedagogutbildning, aldrig togs i anspråk för uppgiften att självständigt leda och planlägga undervisningsarbetet i egen klass. Enligt de sakkunniga har de biträdande lärarna förklarat sig inte vara tillfredsställda med sina splittrade och ofta helt osjälvständiga arbetsuppgifter och har i flera fall lämnat dövskolorna, så snart deras tidigare kontraktsbundna treårsperiod löpt ut.

I likhet med vad som är fallet inom det allmänna skolväsendet har specialskolan numera möjlighet till sådana stödåtgärder, som sammanfattas under

begreppen specialundervisning och särskild undervisning. Därför bör enligt de sakkunnigas mening systemet med biträdande lärare kunna anses avlöst. Den förstärkning av undervisningen, som systemet vid införandet avsåg att tillskapa, bör möjliggöras på likartat sätt i specialskolan som inom skolväsendet i övrigt, nämligen genom tillämpning av grundskolans bestämmelser och anvisningar om individualisering av undervisningen genom gruppindelning, kursinnehåll av varierande svårighetsgrad, tillval, specialundervisning och stödundervisning. Detta ger den lokala skolledningen vidgade möjligheter att organisera undervisningen under hänsynstagande till de samlade lärarresurserna och undervisningens aktuella behov. För den enskilde läraren betyder övergången till grundskolans arbetsätt ökad frihet att utveckla ändamålsenliga arbetsmetoder. De sakkunniga förutsätter, att de hittills utbildade biträdande lärarna förklaras behöriga att söka och inneha sådana tjänster inom specialskolorna för hörselskadade, som ledigförklaras för tjänstgöring på lågstadiet.

F. n. finns såväl anpassningslärare som *biträdande anpassningslärare* vid skolor för vuxna synskadade. Efter samråd med 1960 års blindvårdsutredning föreslår de sakkunniga, att utbildningen av biträdande anpassningslärare upphör och att utbildning i framtiden anordnas endast för anpassningslärare för vuxna synskadade.

3.4 Nordisk samverkan

För de stora grupperna av speciallärare, såsom hjälp-, läs- och särskollärare m. fl., har i de nordiska länderna utbildning anordnats efter i stort sett likartade principer. I fråga om utbildningen av lärare inom blind- och dövsektorn är problematiken likartad i vart och ett av de nordiska länderna. Behovet av specialutbildade lärare i resp. länder är i flera fall för litet för att ge underlag för inrättandet av reguljära utbildningslinjer, varför utbildningsfrågan inte alltid kunnat lösas på ett helt tillfredsställande sätt. Framst gäller detta lärare, som undervisar synskadade barn. För lärare, som undervisar hörselskadade, har situationen varit något bättre.

Med hänsyn till att utvecklingen av specialskolväsendet och specialundervisningen följt i huvudsak samma linjer inom de nordiska länderna har det fallit sig naturligt för de små grupperna av handikapp lärare i resp. länder att söka kontakt med varandra. Ett internordiskt samarbete mellan företrädarna för blind- och dövundervisningen har sålunda pågått i många år. Efter hand har det på personliga initiativ grundade praktiska samarbetet systematiserats och utvecklats till att omfatta allt fler områden inom såväl specialskolväsendet som specialundervisningen inom det allmänna skolväsendet. Representanter för undervisningsministeriet och socialministeriet i Danmark, undervisningsministerierna i Norge och Finland samt skolöverstyrelsen i Sverige dryftade vid möte i Köpenhamn i april 1965 möjligheterna till nordiskt samarbete inom specialundervisningen. Konkreta förslag framlades bl. a. om en gemensam special-

pedagogisk forskning samt om utredning av frågan om en gemensam nordisk utbildning av lärare för vissa handikappgrupper.

De sakkunniga, som i samarbete med experter från övriga nordiska länder prövat möjligheterna till en samnordisk utbildning av lärare för undervisningen av synskadade och hörselskadade, anser att de förda gemensamma överläggningarna klart belyst behovet och önskvärdheten av ett nordiskt samgående inom speciallärarutbildningen. Det ökade samhällseliga stödet till handikappundervisningen har gjort det möjligt att utveckla bättre undervisningsmetoder samt att använda effektivare hjälpmedel i rehabiliteringsarbetet. Detta specialpedagogiska och specialmetodiska utvecklingsarbete har under de senaste åren gått så snabbt, att de enskilda skolorna i resp. länder har svårt att hålla sig informerade om utvecklingen. En i lämpliga delar gemensam och centraliserad speciallärarutbildning på nordisk basis är därför enligt de sakkunniga motiverad inte enbart från organisatorisk utan även från innehållslig synpunkt. Ett praktiskt nordiskt samgående vid utbildningen av lärare för sådana skolminoriteter som t. ex. de synskadade ger de bästa garantierna för att utbildningen följer med utvecklingen på detta ämnesområde.

I samtliga nordiska länder bedöms det vara främst utbildningen av lärare för synskadade, som kräver ett nordiskt samgående. Med hänsyn till att de nordiska länderna redan har en så enhetlig grundutbildning av speciallärare kan enligt de sakkunniga ett nordiskt samgående vid utbildningen av speciallärare inom synsektorn genomföras på två sätt: antingen genom att hela utbildningen förläggs till ett enda nordiskt land eller genom att grundutbildningen erhålls i resp. hemländer och den avslutande expertutbildningen centraliseras till ett land. De sakkunniga förordar det senare alternativet i fråga om utbildningen av lärare för undervisningen av synskadade. Eftersom det årliga behovet av utbildade lärare på detta område är mycket litet bedöms endast ett nordiskt samgående ge ett tillräckligt underlag för inrättande av en reguljär utbildning. Av den föreslagna 3-terminsutbildningen för lärare för synskadade bör följaktligen den avslutande tredje terminen bli samnordisk och förläggas till lärarhögskolan i Stockholm. Det beräknade antalet deltagare i denna avslutande kurs framgår av följande uppställning.

Antal deltagare i samnordisk utbildning av lärare för synskadade

	1968	1969	1970	1971	1972
Danmark	2—3	2—3	2—3	2—3	2—3
Finland ¹					
Island ¹					
Norge	2—3	2—3	2—3	2—3	2—3
Sverige	3—5	3—5	3—5	3—5	3—5
Summa	7—11	7—11	7—11	7—11	7—11

¹ 1—2 deltagare från Finland resp. Island beräknas under perioden genomgå hela eller del av utbildningen i Sverige.

Behovet av lärare för undervisning av hörselskadade har enligt de sakkunniga en sådan omfattning inom resp. länder, att det egna landet lämpligen svarar för erforderlig utbildning av lärare. Beträffande kostnaderna för utbildningen under den föreslagna gemensamma tredje utbildningsterminen för lärare för synskadade är de sakkunniga inte nu beredda att föreslå någon kvotering länderna emellan. I avvaktan på erfarenheterna av ett nordiskt samgående bör enligt de sakkunnigas mening resp. länder svara för sina deltagares löne- och traktamentsersättningar samt till värdlandet utbetala ersättning för de direkta merkostnaderna i samband med utbildningen, dvs. i huvudsak handledararvodena vid den praktiska utbildningen. Efter genomgången utbildning föreslås läraren få behörighet att söka och inneha speciallärartjänst inom samtliga nordiska länder.

Samtidigt förordar de sakkunniga att möjligheterna hålls öppna för blivande speciallärare att i vissa fall förlägga hela sin utbildning till ett nordiskt grannland. Så bör t. ex. de svenskspråkiga speciallärarna i Finland och speciallärarna på Island kunna få hela sin utbildning i annat nordiskt land, oavsett arten av den handikappundervisning som utbildningen avser.

De sakkunnigas förslag till studieplaner för utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade förutsätter en nära nordisk samverkan genom inbjudan av gästföreläsare från grannländerna, gemensamma kongresser och fortbildningskurser samt utbyte av försöksrapporter och forskningsredogörelser. Uppläggningsen av det nordiska samarbetet på det betydelsefulla område som rör försöksverksamhet och forskning föreslås ske i samverkan mellan ledningen för speciallärarutbildningen och den planerade nordiska specialpedagogiska forskningsinstitutionen i Göteborg.

3.5 Utbildningens organisation

3.5.1 Utbildningens dimensionering och förläggning

Speciallärarutbildningen innehåller framför allt i sin teoretiska del avsnitt och moment, som är av intresse för flera speciallärarkategorier. Denna omständighet gör det enligt de sakkunnigas mening motiverat att sammanföra skilda lärarkategorier till gemensamma föreläsningsserier och till konferensgrupper av lämplig storlek och sammansättning. Det blir därigenom möjligt att organisera en reguljär speciallärarutbildning även för lärarkategorier, vars årliga behov av nyrekrytering är begränsat, och samtidigt rationellt använda tillgängliga resurser för lärarutbildningen. Antalet lärarkategorier och det totala antalet lärare inom resp. kategorier, som omfattas av de sakkunnigas förslag, redovisas i följande sammanställning. Av sammanställningen framgår att utbildningstiden, såsom tidigare beskrivits, är olika lång för olika lärarkategorier. Intagning föreslås ske en gång om året.

Utbildningsplan¹

Lärarkategori	Termin 1		Termin 2		Termin 3			Termin 4
	S	H	S	H	S	H	T	H
Förskollärare	0—1	6	0—1	6		6		
Småskollärare	2—3	18	2—3	18	2—3	6	6	6
Folkskollärare	1—2	14	1—2	14	0—1	2	6	2
Särskollärare	0—1		0—1		0—1			
Övningslärare	2	4	1					
Yrkeslärare	2	7—8	1					
Ämneslärare	2	7—8						
Anpassningslärare	4		4					
Lärare från övriga Norden					5—6			
Summa	13—17	56—58	9—13	38	7—11	14	12	8
Medeltal	15	57	11	38	9	14	12	8

¹ S = lärare för synskadade, H = lärare för hörselskadade, T = talpedagogutbildning omfattande 1 termin för hörsellärare.

Av sammanställningen framgår, att flertalet lärarkategorier var för sig endast har ett fåtal deltagare i utbildningen. Inom gruppen lärare för synskadade varierar antalet lärare per kategori mellan 1 och 4. Sammanräknas deltagarna inom de olika kategorierna på synområdet erhålls genomsnittligt 15 deltagare under utbildningens första termin, 11 under den andra terminen och 9 under den tredje terminen. I det sistnämnda antalet lärare ingår även deltagarna från övriga nordiska länder i den föreslagna utbildningsterminen på nordisk basis för lärare för synskadade. Det låga antalet lärare per lärarkategori gör det nödvändigt med en långtgående samundervisning av grupperna. Inom gruppen lärare för hörselskadade är antalet deltagare i utbildningen högre än inom gruppen lärare för synskadade men även här är samundervisning av de olika lärarkategorierna angelägen för att man skall kunna åstadkomma rationell uppläggning av utbildningen. Samundervisningen av de olika kategorierna förutsätter koncentration av utbildningen geografiskt. De sakkunniga föreslår därför att huvuddelen av utbildningsplatserna för lärare för hörselskadade och synskadade även framgent förläggs till Stockholm och knyts till lärarhögskolan där, samt att 12 platser för grundutbildning av lärare för hörselskadade förläggs till lärarhögskolan i Göteborg. De sakkunniga föreslår, att nuvarande talpedagogutbildning efter viss översyn infogas i organisationsplanen för utbildningslinje 2.

3.5.2 Personal

Den utbildning av lärare för synskadade och hörselskadade, som avses bli organiserad inom utbildningslinje 2 vid lärarhögskolornas speciallärarutbildning, kommer att vara underställd biträdande utbildningsledaren för speciallärarutbildningen vid resp. lärarhögskolor. Med hänsyn till att undervisningen av synskadade och hörselskadade rymmer en undervisningsproblematik, som i väsentliga

avseenden skiljer sig från motsvarande frågor på utbildningslinje 1 och 3, och med hänsyn till att det stora antalet lärarkategorier ställer stora krav på samordning bör enligt de sakkunnigas mening personal, som är väl förtrogen med ifrågavarande specialundervisning, stå till utbildningsledarens förfogande. För utbildningen av lärare för synskadade anser de sakkunniga, att specialskolstadgans bestämmelser om bl. a. rektors vid Tomtebodaskolan medverkan i lärarutbildning bör finnas kvar även när lärarhögskolan görs ansvarig för utbildningen. För utbildningen av lärare för hörselskadade föreslås att en särskild lektorstjänst i specialundervisningens metodik inrättas vid lärarhögskolan i Stockholm och att de arbetsuppgifter, som f. n. fullgörs av studierektorn för dövlararutbildningen vid Manillaseminariet, inräknas i tjänsteunderlaget för denna tjänst.

För undervisningen i specialämnena som t. ex. anatomi och fysiologi, medicinsk och teknisk audiologi bör enligt de sakkunniga arvodesanställd personal anlitas, medan undervisningen i centrala ämnen som pedagogik och metodik samt handledningen under den praktiska utbildningen så långt möjligt bör handhas av personal, som är fast knuten till lärarutbildningen. En lektorstjänst i psykologi och pedagogik, tolv övningsskollärartjänster samt medel till föreläsare m. m. föreslås. Innehavaren av lektorstjänsten i psykologi och pedagogik bör äga kvalificerade insikter i sådana ämnen som fonetik, språkpsykologi, hörsel/dövpedagogik och audiologi. Arbetsuppgifterna bör omfatta föreläsningar på specialområdet samt ledning av konferenser och övningar. Nämnde lektor bör vidare handleda deltagarna vid uppläggnings-, genomförandet och redovisningen av specialarbetena.

Tjänsten som kansliskrivare vid speciallärarlinjen vid lärarhögskolan i Stockholm föreslås utbytt mot en kanslistjänst. Medel begärs till extra biträdespersonal, expert- och assistenthjälp samt slutligen till experter och särskilda sakkunniga för översyn av studieplanerna för talpedagogutbildningen.

3.5.3 Lokaler

För utbildningen av blindlärare, dövlarare, synklasslärare och hörsellärare disponeras f. n. lokaler i Tomtebodaskolan, Manillaskolan och Rålambshovsskolan, som till vissa delar är förhyrd för lärarhögskolans räkning för speciallärarutbildning. De nu disponibla lokalerna avses bli utnyttjade även vid den nya organisationen. Det ökade antalet deltagare i utbildningen medför ett ökat behov av undervisningslokaler, men samtidigt möjliggör den samordnade utbildningen av flera lärarkategorier en mera rationell användning av tillgängliga lokalutrymmen. Den teoretiska delen av den samordnade utbildningen av lärare för synskadade och hörselskadade bör, med hänsyn till att den förutsätts vara i stora delar gemensam för flera lärarkategorier, i möjligaste mån anknytas lokalmässigt till övrig speciallärarutbildning vid lärarhögskolan. Ytterligare rum bör därför enligt de sakkunnigas mening förhyras i anslutning till nuvarande lokalutrymmen.

Den praktiska delen av utbildningen samt vissa övningar och konferenser bör

för de blivande lärarna inom specialskolväsendet allttjämt förläggas till Tomtebodaskolan resp. Manillaskolan. De lokaler på resp. skola, som nu används för blind- och dövlararutbildning, anses böra stå till förfogande också för den nya utbildningen av lärare för synskadade och hörselskadade. Det framtida behovet av lokaler för lärarutbildning vid specialskolorna förutsätts bli föremål för en mera slutgiltig prövning i samband med färdigställandet av byggnadsprogram för specialskolorna i enlighet med förslag, som framlagts av blind- och dövskol-utredningen.

Den praktiska utbildningen av lärare för undervisningen av synskadade och hörselskadade elever i specialundervisning inom det allmänna skolväsendet avses främst vara förlagd till syn- och hörselklasser inom grundskolan på utbildningsorten.

3.6 Kostnader

Med utgångspunkt i den föreslagna organisationen av utbildningen för lärare för synskadade och hörselskadade beräknar de sakkunniga utbildningskostnaderna till 404 000 kr. för budgetåret 1967/68 och 629 000 kr. för budgetåret 1968/69 (1965 års löneläge). För ersättning åt deltagare i utbildningen beräknas 907 000 kr. för budgetåret 1967/68 och 1 163 000 kr. för budgetåret 1968/69 (1965 års löneläge).

4. Remissyttrandena

Behovet av lärare för synskadade och hörselskadade

Ett flertal remissinstanser har bedömt utredningens uppskattning av lärarbehovet som alltför låg. SACO framhåller, att det behövliga antalet lärare bör beräknas med tanke på att undervisningen av syn- och hörselskadade elever i görligaste mån skall spridas ut till elevernas hemorter. Detta kräver ett betydligt större antal lärare än om man koncentrerar undervisningen till någon eller några platser i landet. Hörselfrämjandets riksförbund påpekar att avgång för pension, som f. n. är aktuell inom en stor del av hörselpedagogkåren, inte beaktats vid den slutliga uppskattningen av utbildningsbehovet. Samma förbund och Hörselpedagogiska föreningen erinrar om att en stor del av de utbildade hörsellärarna övergår till annan verksamhet än den reguljära skolan, främst till rehabiliteringsarbete, konsulentverksamhet m. m. Detsamma framhålls av Svenska dövlararsällskapet, som anser att en överproduktion av lärarkrafter är att föredra framför en bristsituation som kan äventyra den nya skolorganisationen.

Behovet av vissa lärarkategorier berörs av några remissinstanser. Skolöverstyrelsen, Svenska dövlararsällskapet och Hörselvårdskonsulenternas förening anser att behovet av förskollärare för hörselskadade barn är avsevärt mycket större än vad utredningen räknat med. Enligt Hörselpedagogiska föreningen och

Hörselfrämjandets riksförbund är utredningens beräkning av utbildningsbehovet av ämneslärare för hörselskadade till tio lärare under en femårsperiod orimligt låg. Enligt riksförbundet föreligger ett ackumulerat behov av sådana lärare, då det på grundskolans högstadium och i gymnasiala skolformer länge funnits hörselskadade elever men saknats för denna handikappundervisning utbildade ämneslärare. Behovet av speciellt utbildade lärare för undervisning av vuxna hörselskadade har enligt samma förbund inte heller beaktats av utredningen. Då statliga myndigheter nyligen övertagit huvudmannaskapet för t. ex. rehabiliteringscentralen i Stockholm, anses staten böra ansvara för att denna central och andra institutioner med liknande utbildningsverksamhet får lämpliga lärare i tillräcklig utsträckning. *Rektor vid speciallärarlinjen vid lärarhögskolan i Stockholm* saknar i betänkandet förslag till utbildning av anpassningslärare för hörselskadade.

Samordnad utbildning av lärare för specialskolan och specialundervisningen i grundskolan

Remissinstanserna ställer sig genomgående positiva till en samordnad specialutbildning vid lärarhögskola för ifrågasvarande lärare. *Skolöverstyrelsen* biträder i allt väsentligt de sakkunnigas förslag och understryker det angelägna i att den föreslagna utbildningen snarast kommer till stånd. *Svenska stadsförbundet* framhåller därjämte, att inom tidigare utbildningsformer vunna erfarenheter på bästa sätt bör tillvaratas i den nya organisationen. *Dövskolornas rektorsförening* förutsätter, att samordningen sker på ett sådant sätt, att en utökad och fördjupad utbildning inom det egna specialområdet inte eftersätts.

Rektor vid lärarhögskolan i Göteborg anser, att man bör grundligt utreda, huruvida utbildningen av lärare för synskadade lämpligen bör hänföras till utbildningslinje 1 eller utbildningslinje 2. *Rektor vid lärarhögskolan i Stockholm* förordar att utbildningen av lärare för synskadade liksom nu förläggs till linje 1. Han anser, att utredningens eget resonemang stöder tanken på en synpedagogutbildning gemensam med hjälp-, läs- och observationsklasslärare. Enligt utredningen bör nämligen den psykologisk-pedagogiska behandlingen inte inriktas på det enskilda symptomet utan avse det handikappade barnets hela personlighet. Samordnas utbildningen av synpedagoger med den utbildning som förekommer vid linje 1 på lärarhögskolan, får lärarkandidaten möjligheter att just se olika typer av handikapp. Samma uppfattning hävdas av *Svenska synpedagogers förening*. Möjligheterna till integration med tal- och hörselundervisningen på utbildningslinje 2 bedöms som små, eftersom man på denna linje bör satsa mycket på språkgivning, talkorrektion, hörselträning och avläsning.

Utbildningens längd

Flertalet remissinstanser anser liksom utredningen att de lärare som skall undervisa handikappade elever bör ha fullgod utbildning för det stadium som undervisningen avser.

Utredningen har föreslagit olika lång utbildningstid för lärarkategorierna inom utbildningen av lärare för synskadade. *Föreningen Sveriges blindlärare* ställer sig tveksam till detta och anför att många av problemen för lärare inom denna undervisningssektor är ensartade. Vidden av problematiken är enligt föreningen lika stor för samtliga lärarkategorier. Ett radikalt och riktigt grepp från utredningen hade enligt denna remissinstans varit att planera en specialutbildning för samtliga lärare för synskadade under en tid av tre terminer. 1960 års *blindvårdsutredning* och *De blindas förening* understryker särskilt vikten av att anpassningslärarna får en 3-terminsutbildning.

När det gäller lärare för hörselskadade tillstyrker *Hörselfrämjandets riksförbund* och *Riksförbundet döva barns målsmän* utredningens förslag om en förlängning av utbildningen till tre terminer för förskollärare. *Dövskolornas rektorsförening*, *Svenska dövläraresällskapet* och *rektor vid Birgittaskolan i Örebro* framför dock önskemålet att utbildningstiden för dessa förskollärare skall utsträckas till fyra terminer, med bl. a. motivering att undervisningen på förstadiet är väl så viktigt för det handikappade barnet som den efterföljande på låg- och mellanstadierna, för vilkas lärare utbildningstiden f. n. är tvåårig.

Utredningen har föreslagit att utbildningens längd för specialundervisningslärare och specialskollärare på låg- och mellanstadierna skall vara två resp. fyra terminer. *Skolöverstyrelsen* ansluter sig till utredningens förslag men framhåller, att skäl kan anföras för en tvåårig utbildning även för det allmänna skolväsendets hörselklasslärare, eftersom gränsen i hörselhänseende mellan hörselklassernas och specialskolans elever tenderar att bli allt mindre skarp. En gemensam hörsellärarkompetens skulle göra det möjligt för allt fler gravt hörselhandikappade barn att under skoltiden bo i sina hem och åtnjuta föräldrarnas stöd och omsorger. *Skolöverstyrelsen* tillägger emellertid, att en tvåårig utbildningstid för hörselklassernas lärare skulle komma att förvärpa förefintliga rekryterings-svårigheter till denna speciallärarutbildning. Flertalet remissinstanser förordar dock en förnyad prövning av utredningens ställningstagande på denna punkt. *Medicinalstyrelsen*, *SACO*, *Dövskolornas rektorsförening*, *Hörselpedagogiska föreningen*, *Svenska dövläraresällskapet*, *Svenska otolaryngologförbundet*, *Hörselvårdskonsulenternas förening* och *Riksförbundet döva barns målsmän* framhåller att all specialutbildning för lärare, som skall undervisa hörselskadade på låg- och mellanstadiet, bör omfatta fyra terminer. *Hörselfrämjandets riksförbund* föreslår, att dessa lärare får en utbildning om minst tre terminer.

För ämneslärare föreslår utredningen en specialutbildning omfattande en termin. *Skolöverstyrelsen* anser att utbildningstidens längd är knappt tilltagen men finner ändock att utredningens förslag på denna punkt bör prövas. *Rektorerna vid Kristinaskolan i Härnösand*, *Västerledsskolan i Växjö* och *Birgittaskolan i Örebro*, *SACO*, *Dövskolornas rektorsförening* och *Hörselvårdskonsulenternas förening* hävdar att de lärare, som skall undervisa under den senare delen av de handikappade elevernas utbildningstid, bör få samma omfång på sin specialutbildning som lärarna på lägre stadier. *Svenska dövläraresällskapet* finner förslaget om en entermensutbildning för högstadiets och det gymnasiala stadiets

ämneslärare helt orealistiskt och anser att utbildningen bör omfatta minst två terminer jämte en praktiktermin med speciella handledare. *Riksförbundet döva barns målsmän* ställer sig tveksamt i fråga om 1-terminsutbildning för ämnes-, övnings- och yrkeslärare, såvida inte dokumenterad kännedom och erfarenhet av hörselskadade barn föreligger.

Slutligen må nämnas att *rektor vid Vänerskolan i Vänersborg* menar, att stadiindelningen och stadielärarsystemet inte kan tillmätas den vikt utredningen gör gällande. Undervisningen i specialskolan för hörselskadade domineras av en specifik, långsiktigt upplagd språkterapi, som är helt beroende av individens mycket varierande förutsättningar för denna språkutveckling. Denna terapi har i sin utvecklingsgång föga gemensamt med stadiegränserna i normalpedagogisk mening.

Timplaner m. m.

Vad gäller utredningens förslag till timplaner ansluter sig flertalet remissinstanser i väsentliga delar till det framlagda förslaget.

Beträffande speciallämnena anser *Svenska dövläraresällskapet* att i förskolläraernas studieplaner ökat utrymme bör beredas för moment som stämbildning, talkorrektion och talövningar och att ämnesbenämningen rytmik bör ändras till talets rytmik med en fördubbling av föreslaget timtal. *Rektor för Kristinaskolan* och *Riksförbundet döva barns målsmän* finner det glädjande att de sakkunniga givit åtbördsspråket en något stärkt position i studieplanen. Därvid uttalas att det är ett rättmätigt krav att alla, som lider av mera betydande hörselnedsättningar, i skolan bibringas färdighet i åtbördsspråket. *Hörselpedagogiska föreningen* förvånas över att ämnet läs- och skrivsvårigheter nästan helt kommer att försvinna. Föreningen anser, att lärare i hörselklass har behov av kunskaper på detta område, eftersom det i allmänhet finns barn med utpräglade läs- och skrivsvårigheter i hörselklasserna. Ämnet bör enligt föreningen bibehålla sin plats i utbildningen.

Beträffande avsnittet pedagogik föreslår *rektor vid lärarhögskolan i Göteborg*, att det nya och oklara begreppet specialpedagogik utbyts mot specialundervisningens mål och organisation. Härav följer att vissa moment bör överföras från den nuvarande specialpedagogiken till ämnet pedagogisk psykologi. *Svenska dövläraresällskapet* fäster uppmärksamheten på att i ämnet pedagogisk psykologi de viktiga delarna allmän och speciell perceptionspsykologi saknas, medan de i tidigare sammanhang behandlade momenten inlärningsprinciper och deras pedagogiska tillämpning medtages. Beträffande undervisningen i psykopatologi och psykiatri understryker *medicinalstyrelsen* vikten av att samordningen med angränsande ämnen (socialpedagogik, pedagogisk psykologi m. m.) beaktas. Det befaras annars, att delar av ämnet behandlas från skilda utgångspunkter av olika ämnesföreträdare och att därigenom en viss begrepps-förvirring uppstår. *Föreningen Sveriges blindlärare* framhåller att det inom

ramen för undervisningen i socialpedagogik bör upptas studium av lagarbetet inom t. ex. rehabiliteringsverksamheten. Dessa studier anses böra förläggas företrädesvis till termin 2, med hänsyn till att anpassningslärarnas utbildning är ettårig. *De blindas förening* anser, att socialpedagogiken bör ägnas särskild uppmärksamhet. *Riksförbundet döva barns målsmän* är tveksamt till utredningens förslag att tio timmars undervisning i socialpedagogik räcker för hörsellärare med två terminers utbildning. De hörselskadades största svårighet ligger enligt förbundet i den personliga och sociala anpassningen.

Beträffande undervisningen i metodik påpekar rektor vid lärarhögskolan i Göteborg vissa svårigheter. Om undervisningsgrupperna kommer att bestå av lärare med så olikartad utbildning som t. ex. förskollärare, ämneslärare samt övnings- och yrkeslärare, blir det svårt att utforma undervisningen så, att den kommer att upplevas som relevant och meningsfull för de olika kategorierna. Rektor förordar en indelning av stoffet i moduler med en beskrivning av varje modul. Härigenom skulle endast modulnumret behöva införas i en sammanträngd studieplan. Vilka avsnitt som kan samläsas mellan de olika utbildningsgrenarna och lärarkategorierna, framstår då klart.

Enligt *Föreningen Sveriges blindlärare* bör i studieplanen för anpassningslärare även ingå grundläggande undervisningsmetodik, eftersom dessa lärare ej tidigare genomgått praktisk lärarutbildning. Samma förening föreslår, att den tredje terminens metodiska moment, som behandlar möjligheten att hos den synskadade uppöva förmågan att utnyttja en synrest, läsa svartryck och illustrationer samt tillgodogöra sig ljuset på ett ändamålsenligt sätt, förläggs till den andra terminen, så att blivande anpassningslärare kan bli delaktiga av denna metodikutbildning.

Samma förening framhåller, att praktik med specialskoleinriktning bör förläggas till Tomtebodaskolan eller annan specialskola samt att vissa lärarkategorier, t. ex. anpassningslärare, bör få praktisera vid skolor för vuxna synskadade. *De blindas förening* understryker för anpassningslärarnas del värdet av praktisk kännedom om modernt rehabiliteringsväsende t. ex. vid rehabiliteringskliniker, försäkringskassor, blindvårdskonsulentverksamhet, yrkesutbildning och arbetsplacering. Tid för studiebesök och praktiktjänstgöring bör enligt föreningen beräknas i större utsträckning. *Riksförbundet döva barns målsmän* påpekar att för de lärare, som får föreslagen entermensutbildning, blir den praktiska utbildningen undermålig, endast 20 timmar. *Skolöverstyrelsen* föreslår beträffande entermensutbildning, att tidsfördelningen mellan studiebesök/auskultation och praktikundervisning skall kunna jämkas av rektor vid lärarhögskola, så att timtalet för praktikundervisning ökas och timtalet för studiebesök/auskultation i motsvarande mån minskas. *Dövskolornas rektorsförening* anser det angeläget, att en separat studieplan utarbetas för ämneslärare och att den praktiska och metodiska utbildningen därvid förläggs till skolort, där högsta-dium och gymnasium för hörselskadade finns.

Dövskolornas rektorsförening föreslår, att de lärare som undervisar på förskolestadiet och inom specialskolans låg- och mellanstadium får utbildning för undervisning i musik-rytmik. Flertalet av dessa lärare har att svara för ämnet i sin undervisningsavdelning. En utbildning om tio timmar per termin i detta ämne anses vara ett minimum. Dessa timmar föreslås hämtade från specialiserings- och fördjupningskurserna, alternativt från auskultationstimmarna.

Hörselpedagogiska föreningen understryker slutligen, att även specialskolans lärare bör vara väl utbildade i talpedagogik. Föreningen föreslår därför att den talpedagogiska utbildningen integreras med den övriga hörselläro-utbildningen och att teori och praktik fördelas på terminerna 1—3. Även *Hörsel-främjandets riksförbund* ansluter sig till denna tanke.

Tillträde till utbildningen, betyg m. m.

Ett stort antal remissinstanser förordar en föregående allmän lärartjänstgöring om tre år för tillträde till specialläro-utbildning, då alla lärare anses böra ha bilden av det normala barnet i bakgrunden vid undervisning och bedömning av barn med olika handikapp. *Rektorerna vid Östervångsskolan i Lund, Vänerskolan i Vänersborg och Västerledsskolan i Växjö* finner emellertid tillsammans med *Dövskolornas rektorsförening* det inte befogat med en så lång förpraktik som tre år. Rektor vid Västerledsskolan uttalar, att även om lärarerfarenhet kan vara av värde för utbildningen, bör grundutbildning och specialläro-utbildning kunna pågå i oavbruten följd. *Svenska dövläro-sällskapet* rekommenderar ett generöst dispensförfarande, för att yngre lärare vid val av arbetsområde skall kunna intresseras för utbildning till verksamhet inom specialskolan.

Föreningen Sveriges blindlärare föreslår, att praktikkravet för anpassningsläro-anspiranter ges en vidare formulering. Det bör omfatta inte endast erfarenhet av arbete bland eller för blinda utan även erfarenhet från allmänna arbetsmarknaden. Grundlig erfarenhet från såväl vanligt kontors- och metallarbete som arbetsförmedling anses värdefull för blivande anpassningslärare. Preparandkurs eller självstudier bör enligt föreningen föregå den reguljära utbildningen av anpassningslärare, då flertalet av dessa saknar pedagogisk och kanske även psykologisk utbildning. Föreningen framhåller betydelsen av att lärarkandidaternas personliga lämplighet för den kommande uppgiften blir föremål för prövning av något slag. *1960 års blindvårdsutredning* understryker, att de personliga förutsättningarna hos vederbörande lärare betyder mest för ett framgångsrikt arbete bland de handikappade. Saknas dessa förutsättningar anses knappast en utbildning, hur god den än är, kunna väga upp bristerna på det personliga planet.

Beträffande utbildning av lärare för barn med dubbla handikapp anser rektor vid *Ekeskolan i Örebro*, att krav på särskolläro-utbildning som grundutbildning bör klart uttalas beträffande blivande lärare vid denna skola. Han

motiverar detta med att det övervägande antalet elever vid skolan ligger på en intellektuell nivå motsvarande IQ-området 50—80. Denna nivå har i stort sett varit konstant inom elevmaterialet för den tioårsperiod som har kontrollerats. *Rektor vid Åsbackaskolan i Gnesta* menar, att utbildningen för blivande lärare vid skolan bör vara tvåårig hörsellärautbildning, som sedan skall kompletteras med utbildning för särskola. Alternativt skulle en treterminsutbildning för hörsellärare och en entermensutbildning för särskola kunna tänkas.

Beträffande utredningens förslag om vitsord för de lärarkandidater, som genomgått den föreslagna specialutbildningen, uttalar sig några remissinstanser positivt. Däremot framförs i vissa uttalanden från specialskolehåll avvikande synpunkter. Blott och bart betyget Godkänd anses vara föga stimulerande när det gäller ytterligare fördjupning och breddning av specialstudierna eller tillräckligt rättvisande vid tillsättning av tjänster vid specialskola.

Rektor vid Västerledsskolan i Växjö tar upp frågan om rekryteringen till speciallärautbildningen. Han anser, att det i all lärarutbildning bör ingå information om skolproblematiken kring de hörselskadade barnen. Härigenom skulle enligt hans mening intresse kunna väckas bland lärarkandidaterna för vidareutbildning till lärare för hörselskadade.

Nordisk samverkan

Utredningens förslag om nordiskt samarbete vid utbildningen av lärare för synskadade liksom också av vissa andra speciallärare hälsas med tillfredsställelse av *skolöverstyrelsen*, som ser dessa anordningar som inledningen till ett nytt nordiskt samarbete på specialundervisningens område. *Svenska stadsförbundet* noterar med tillfredsställelse, att utredningen funnit det möjligt att genom ett praktiskt nordiskt samarbete åstadkomma en rationell lösning av utbildningsfrågan för en lärargrupp där det ringa behovet utgör ett hinder för en reguljär utbildning inom det egna landet. *Sveriges lärarförbund* understryker, att föreslagen internordisk samverkan är av stor betydelse inte minst för försöksverksamhet och forskning.

Om sålunda remissinstanserna varit positiva till en samordning av speciallärautbildningen inom de nordiska länderna, har vissa av dem dock ställt sig tveksamma till en gemensam nordisk lärarbehörighet. Som skäl mot en sådan har bland andra *TCO*, *Svenska synpedagogers förening*, *Hörselfrämjandets riksförbund* och *rektor vid lärarhögskolan i Göteborg* anfört de språksvårigheter i undervisning som kan uppstå. *Svenska dövläraresällskapet* förutsätter att vederbörande, innan behörighet erhålls, behärskar det aktuella landets språk.

Utbildningens dimensionering och förläggning

De av utredningen föreslagna organisationsformerna synes enligt bl. a. *Svenska stadsförbundet* ge goda möjligheter till en smidig anpassning av utbildnings-

kapaciteten till förändringar i behovet av specialutbildade lärare. Med hänsyn till svårigheterna att på längre sikt mer exakt bedöma utbildningsbehovet framstår dylika anpassningsmöjligheter som värdefulla.

Rektor vid lärarhögskolan i Göteborg påtalar en alltför ensidig lokalisering av ifrågavarande speciallärarutbildning till Stockholm och erinrar om dels att till lärarhögskolans pedagogiska institution knutits en professur i praktisk pedagogik med specialpedagogik, dels att ett nordiskt forskningsarbete inom specialpedagogik tagit sin början i Göteborg. *Svenska dövläraresällskapet* ifrågasätter däremot lämpligheten av att dela upp höresellärarutbildningen på lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg främst med tanke på svårigheterna att erhålla skickliga föreläsare. För ett effektivt utnyttjande av inom Sverige och Norden tillgängliga experter bör verksamheten enligt sällskapet koncentreras till Stockholm, vilket också skulle ge bättre underlag för fasta tjänster. Även behovet av timlärare för specialämnena anses kunna tillgodoses långt bättre i Stockholm än i Göteborg.

Personal

Skolöverstyrelsen påpekar, att ett tillräckligt antal timmar saknas för en lektorstjänst i psykologi och pedagogik läsåret 1967/68 enbart för utbildningen av lärare för synskadade och hörselskadade. I proposition 1967: 4 föreslås att två nya lektorstjänster i psykologi och pedagogik inrättas vid lärarhögskolan i Stockholm. En av dessa lektorer kan enligt skolöverstyrelsen få delar av sin tjänstgöring förlagd till utbildningslinje 2 vid speciallärarlinjen.

Föreningen Sveriges blindlärare anser att av de föreslagna övningsskollärartjänsterna bör två tjänster placeras i Stockholm (en på lågstadiet och en på mellanstadiet), en tjänst i Växjö samt en tjänst i Kristinehamn. Eftersom gruppen anpassningslärare i utbildningshänseende blir den största, föreslås de sistnämnda tjänsterna kunna sökas av anpassningslärare. Föreningen hyser den åsikten, att vuxenskolornas sakkunskap bör utnyttjas ifråga om dels den pedagogiska ledningen av utbildningen, dels den direkta lärarutbildningen, eftersom rehabiliteringsarbetet vid vuxenskolorna med deras nyblinda skiljer sig mycket från arbetet vid barnskolorna. *Hörselpedagogiska föreningen* framhåller, att olika stadier har sina speciella metodikproblem. Undervisningen i hörselmetodik resp. dövmetodik vid lärarhögskola bör därför enligt föreningen meddelas av de lärare, som tar emot de blivande hörsellärarna i sina övningsskolklasser. Minst en övningsskol-lärartjänst föreslås inrättad på varje stadium inom såväl hörselklasserna som specialskolan. Flera remissinstanser förordar, att en övningsskollärartjänst reserveras för en lärare med speciella kvalifikationer för utbildning av blivande lärare i den synnerligen viktiga och på samma gång svåra uppgifter att lära de gravt hörselskadade att tala. *Svenska dövläraresällskapet* föreslår för det av sällskapet förordade övningslaboratoriet dels en laboratorieledare, som är tekniskt, pedagogiskt och fonetiskt skolad, dels en tekniker och ett skrivbiträde, samtliga med halvtidstjänstgöring.

Lokaler

Byggnadsstyrelsen uttalar, att den för den lokalplanerande verksamheten för speciallärarytbildningen behöver uppgifter på de lokaler, som bör ställas till förfogande för den teoretiska och praktiska utbildningen av lärare för syn- och hörselskadade. Med anledning härav skulle det enligt byggnadsstyrelsens mening ha varit önskvärt, om utredningen hade upprättat förslag till lokalprogram för utbildningsverksamheten i fråga. Då detta inte utförts av utredningen, synes det böra ankomma på skolöverstyrelsen att i samråd med byggnadsstyrelsen upprätta erforderliga lokalprogram. *Svenska dövläraresällskapet* anför i sitt yttrande, att lärarhögskolan i Stockholm måste förfoga över ett övningslaboratorium med specialapparatur, vilket inte beaktats av utredningen. Laborationer skall under utbildningstiden förekomma i fonetik, teknisk audiologi, pedagogisk audiologi samt hjälpmedelsteknik. Övningslaboratoriet, som föreslås placerat vid Manilla-skolan, anses böra bestå av fem eller sex rum för grupper, ljudisolerad cell för audiometri, två större rum för test av hörselskadade samt arbetsrum för personal.

Kostnader

Ett flertal remissinstanser framhåller, att lärarkandidat vid specialskolan f. n. åtnjuter full lön under utbildningstiden. Detta bör enligt dessa instanser av rekryteringsskäl vara fallet även i fortsättningen. *Rektor vid lärarhögskolan i Stockholm* påpekar, att utredningen inte föreslår något anslag för materiel och utrustning för den nya utbildningen.

5. Departementschefen

Enligt modern forskning rörande handikappade barn har många av dem förutsättningar att förvärva sådana kunskaper och färdigheter att de kan skapa sig en från såväl enskild som allmän synpunkt relativt tillfredsställande tillvaro i vårt samhälle. Ett villkor härför har emellertid ansetts vara att de tidigt tas om hand av välutbildade lärare.

Statsmakterna beslöt år 1965 (prop. 1965:70, SU 101, rskr 275), att dittillsvarande statliga blind- och dövskolor skulle ersättas av en statlig obligatorisk tioårig grundskola för barn, som är gravt syn-, hörsel- eller talskadade. Den nya skolan heter *s p e c i a l s k o l a n*.

Synskadade barn undervisas vid Tomtebodaskolan i Solna och Ekeskolan i Örebro. Hörselskadade barn undervisas *dels* vid de sex specialskolorna Manilla-skolan i Stockholm, Åsbackaskolan i Gnesta, Östervångsskolan i Lund, Vänerskolan i Vänersborg, Birgittaskolan i Örebro och Kristinaskolan i Härnösand, *dels* i externa klasser av specialskolan förlagda till grundskolan. Talskadade barn

undervisas vid Birgittaskolan i Örebro. Yrkesutbildning och fortsatt teoretisk undervisning för hörselskadade meddelas vid den till Vänerskolan knutna fortsättningsskolan i Vänersborg och vid Västerledsskolan i Växjö samt vid den till Manillaskolan hörande teoretiska fortsättningsskolan vid Blockhusudden i Stockholm. Vuxna synskadade får liksom tidigare utbildning vid Landaskolan i Kristinehamn och Varendsskolan i Växjö. Försöksverksamhet med gymnasium, fackskola och yrkesskola för gravt hörselskadade elever beräknas komma till stånd i Örebro läsåret 1967/68.

Inom den nioåriga grundskolan meddelas specialundervisning för barn, som på grund av syn- eller hörselskada har svårt att följa den vanliga undervisningen. I fråga om sådan specialundervisning gäller bestämmelserna i 5 kap. 42—46 §§ skolstadgan. Såväl syn- eller hörselklassundervisning som särskild specialundervisning under visst antal veckotimmar kan anordnas. Hörselklassundervisning har dessutom kommit till stånd på gymnasial nivå vid Alviksskolan i Stockholm.

Det successiva införandet av specialskolan samt de vidgade möjligheterna till frivillig fortsatt utbildning i yrkesskola, fackskola eller gymnasium för ungdomar med syn-, hörsel- eller talskada ställer nya krav på utbildningen av lärare inom detta undervisningsområde. Blind- och dövskolutredningen föreslog, att specialskolan successivt skulle tillföras i huvudsak samma lärarkategorier, som fanns inom det övriga skolväsendet. Enligt prop. 1965: 70 uttalade jag, med hänsyn till att lärarutbildningsfrågorna inte utretts, att jag inte var beredd att omedelbart ta ställning till detta förslag. I princip hade jag emellertid inte något att erinra mot utredningens ställningstagande.

Enligt det nu föreliggande sakkunnigförslaget bör specialskolan ha samma lärarkategorier som det övriga skolväsendet. Denna uppfattning har biträtts av remissinstanserna och även jag anser den riktig, ehuru jag räknar med vissa modifieringar i fråga om de kompetenskrav som normalt gäller för visst stadium. Jag tänker härvid främst på speciallärare med folkskolläraryxamen som alltså, vid sidan av ämneslärare och adjunkter, bör finnas på specialskolans högstadium. Till de lärares grundutbildning, som skall tjänstgöra i specialskolan, bör fogas en specialutbildning, till vars utformning m. m. jag senare återkommer.

Vid specialskolan bör fr. o. m. den 1 juli 1967 finnas tjänster som speciallärare, lärare i läroämnena, övningslärare, lärare i yrkesämnena samt förstadielärare. Under en övergångstid bör även finnas kvar vissa lärarinnetjänster vid skolenheterna i Gnesta och Vänersborg samt sådana lärartjänster som enligt övergångsbestämmelserna till specialskolstadgan får finnas kvar under viss tid. Speciallärare med småskolläraryxamen skall undervisa företrädesvis på lågstadiet och speciallärare med folkskolläraryxamen företrädesvis på mellanstadiet. På högstadiet bör såväl speciallärare med folkskolläraryxamen som ämneslärare eller adjunkter undervisa. Vid skolor för vuxna synskadade skall liksom tidigare finnas tjänster som anpassningslärare.

När det gäller specialundervisning i grundskolan och på det gymnasiala sta-

diet, bör ingen ändring av tjänsteorganisationen ske. I grundskolan skall således allttjämt finnas tjänster som speciallärare för årskurserna 1—9, varvid arbetsområdet för lärare med småskollärarexamen är årskurserna 1—6 och för lärare med folkskollärarexamen årskurserna 4—9. Även lärare i läroämnena, övningslärare och lärare i yrkesämnen bör medverka i specialundervisningen i grundskolan liksom i motsvarande verksamhet på det gymnasiala stadiet och därför bör specialutbildning anordnas även för dessa lärarkategorier. Jag räknar dock tills vidare inte med några särskilda tjänster inom specialundervisningen för dessa lärare.

Ett stort antal remissinstanser har ansett, att de sakkunniga beräknat det framtida lärarbete för lågt. Med hänsyn till nuvarande bristläge och den expanderande utbildningsverksamheten inom handikappområdet finns det även enligt min mening skäl att anta att behovet underskattats. Frågan om utbildningens framtida dimensionering bör därför ytterligare övervägas. För budgetåret 1967/68 bör intagningen lägst ha den omfattning som utredningen föreslår. Kungl. Maj:t bör äga besluta om den slutliga omfattningen.

Förverkligandet av den beslutade specialskolreformen kräver inte endast en kvalitativ och kvantitativ förstärkning av utbildningen av lärare för denna skolform utan gör det även påkallat att närmare samordna denna utbildning med utbildningen av lärare för specialundervisningen i grundskolan. Utvecklingen går mot integration mellan specialskolan och skolväsendet i övrigt. Jag delar därför utredningens uppfattning, att utbildningen av specialskolans lärare bör förläggas till lärarhögskola och samordnas med övrig speciallärarutbildning. Detta bör ske redan fr. o. m. den 1 juli 1967. Utbildningen av ifrågakommande lärare bör tillsammans med utbildningen av talpedagoger bilda speciallärarlinjens utbildningslinje 2. Organisationen vid lärarhögskola återkommer jag till i det följande.

Vad de sakkunniga föreslagit beträffande utbildningens längd och innehåll har tilldragit sig stort intresse bland remissinstanserna. Utbildningen har föreslagits omfatta en till tre terminer för lärare för synskadade och en till fyra terminer för lärare för hörselskadade. De sakkunniga har eftersträvat att ge var och en av utbildningsterminerna ett sådant innehåll, att den kan betraktas som en avslutad enhet och samtidigt ingå som en del i en längre lärogång. Det har därigenom befunnits möjligt att inom ett begränsat antal studieplaner samordna utbildning av skiftande längd för de skilda lärarkategorier, som skall undervisa synskadade resp. hörselskadade i olika ämnen och på skilda skolstadier. Den teoretiska undervisningen är uppbyggd kring i huvudsak gemensamma föreläsningar, där för alla lärarkategorier centrala problemställningar behandlas. Den erforderliga specialiseringen av utbildningen med hänsyn till lärarnas olika tjänstgöringsområden tillgodoses genom konferenser och seminarier gruppvis, tillval av specialiserings- och fördjupningskurs samt val av praktikplatser. Utredningen har vidare eftersträvat att ge största möjliga utrymme för fria studier inom självvalt område redan fr. o. m. specialutbildningens första termin. Drygt en fjärdedel av utbildningen beräknas ske i denna form.

Specialutbildningen består av två huvuddelar, dels en grundläggande utbild-

ning för lärare som skall ha sin verksamhet inom grundskolans specialundervisning, dels en fördjupad utbildning, som bygger på den grundläggande utbildningen och som är avsedd främst för blivande speciallärare i specialskolan. Genom grupperingen av studieinnehållet terminsvis blir det praktiskt möjligt för de blivande lärarna för synskadade och hörselskadade att genomgå specialutbildning i etapper eller i en följd. Förslaget med utbildning etappvis till en alltmer fördjupad kompetens är en konstruktion, som enligt min mening har bestämda fördelar. Jag anser därför, att utbildningen bör utformas i enlighet med detta förslag.

Beträffande utbildningens längd för lärare för synskadade i specialskolan föreslår utredningen en förlängning av utbildningstiden med en termin för lågstadielärare, mellanstadielärare, övningslärare och lärare i yrkesämnen. Jag anser förslagen väl grundade och biträder desamma. I enlighet med remissinstansernas i det närmaste samstämmiga uppfattning förordar jag, till skillnad från de sakkunniga, en utbildning om två terminer för lärare i läroämnena. Detta överensstämmer också med längden av den specialutbildning vid lärarhögskolas speciallärarlinje som dessa lärare enligt gällande bestämmelser har möjlighet att genomgå. Den av mig förordade längden av specialutbildningen för lärare för synskadade framgår av följande tablå.

Lärarkategori	Antal terminer	
	Specialundervisning i grundskolan m. m.	Specialskolan m. m.
Förskollärare	—	2
Lågstadielärare	2	3
Mellanstadielärare	2	3
Lärare i läroämnena	2	2
Övningslärare	1	2
Lärare i yrkesämnen	1	2
Anpassningslärare	—	2

Jag övergår så till frågan om utbildningen av lärare för hörselskadade. De sakkunnigas förslag om förlängning av utbildningen till tre terminer för förskollärare biträder jag. För specialskolans övnings- och yrkeslärare, som tidigare inte erhållit specialutbildning, bör anordnas utbildning om en termin. De sakkunniga föreslår samma utbildningstid även för lärare i läroämnena. Enligt min mening bör, av samma skäl som beträffande utbildningen av lärare för synskadade, specialutbildningen för lärare i läroämnena omfatta två terminer. De sakkunniga har vidare föreslagit, att utbildningstiden för lågstadielärare och mellanstadielärare, som utbildas till speciallärare för specialundervisning inom grundskolan resp. specialskolan, skall vara två resp. fyra terminer. Flertalet remissinstanser förordar, att utbildningstiden för grundskolans speciallärare blir lika lång som för specialskolans lärare med hänsyn till bl. a. den omständigheten att gränsen i hörselhänsende mellan specialundervisningens och specialskolans

elever tenderar att bli allt mindre skarp. Anledningen härtill är att man av olika skäl försöker att så långt möjligt placera de hörselskadade barnen i en normal skolmiljö. Med hänsyn härtill förordar jag, att utbildningen av speciallärare för hörselskadade i grundskolan skall utökas till att omfatta tre terminer. Tills vidare bör liksom hittills för sådan speciallärare finnas möjlighet till kompletterande talpedagogutbildning. Jag avser i det följande återkomma till frågan om förhållandet mellan hörsellärar- och talpedagogutbildningen.

Den av mig föreslagna tiden för specialutbildning av lärare för hörselskadade framgår av följande tablå.

Lärarkategori	Antal terminer	
	Specialundervisning i grundskolan m. m.	Specialskolan m. m.
Förskollärare	—	3
Lågstadielärare	3	4
Mellanstadielärare	3	4
Lärare i läroämnen	2	2
Övningslärare	1	1
Lärare i yrkesämnen	1	1

Det specialpedagogiska och specialmetodiska utvecklingsarbetet går f. n. mycket snabbt. En systematiserad och ändamålsenlig fortbildning är därför ett nödvändigt komplement till grundutbildningen. Det ankommer på skolöverstyrelsen att i erforderlig utsträckning planera sådan fortbildning. Ett speciellt behov härav föreligger för lärare som undervisar elever med komplicerat handikapp.

De föreslagna läroplanerna har i väsentliga delar accepterats av remissinstanserna. Läroplanerna bör dock ses över av skolöverstyrelsen, som därvid bör överväga de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen. För läsåret 1967/68 bör skolöverstyrelsen få i uppdrag att fastställa provisoriska läroplaner. Definitiva läroplaner bör efter förslag av skolöverstyrelsen fastställas av Kungl. Maj:t.

Beträffande två huvuddavsnitt i läroplanerna, nämligen specialiserings- och fördjupningskurs samt praktik, vill jag framhålla följande. Med hänsyn till att utbildningen till sina huvuddelar blir samordnad för samtliga lärarkategorier är det av särskild vikt att specialiserings- och fördjupningskurserna får en sådan utformning att de motsvarar varje lärarkategori utbildningsbehov. Skolöverstyrelsen bör ägna denna fråga stor uppmärksamhet, så att utbildningen blir effektiv.

Frågan om praktikens utformning har tagits upp av flera remissinstanser, som befarat att den praktiska utbildningen skulle bli eftersatt i den nya utbildningsorganisationen. Självfallet är det mycket viktigt att den som skall undervisa handikappade får en adekvat och tillräckligt omfattande praktisk utbildning.

Det ankommer på skolöverstyrelsen att tillgodose detta behov vid utformningen av den praktiska utbildningen.

Speciallärare, som skall handha undervisningen av gravt talskadade barn, bör liksom hittills genomgå talpedagogutbildning vid lärarhögskola. Skolöverstyrelsen bör ta ställning till frågan, huruvida nuvarande talpedagogutbildning bör bli föremål för översyn. Vidare bör övervägas, om och på vad sätt talpedagogutbildning och hörselläroinutbildning lämpligen kan kombineras till en för vissa lärartjänster behörighetsgrundande utbildning. Ett liknande problem har aktualiserats av rektorerna vid Ekeskolan och Åsbackaskolan, nämligen frågan om behovet av att för viss lärarverksamhet kombinera särskollärarkompetens och hörsellärarkompetens. Även frågan hur detta önskemål kan tillgodoses bör närmare övervägas. Överstyrelsen bör underrättas om vad jag förordar.

För utbildningslinjerna 1 och 3 vid lärarhögskolas speciallärarinje, som omfattar lärare för hjälp-, observations-, läs-, syn- och särskolklasser samt klasser för rörelsehindrade, resp. förskollärare för särskolans förskola m. m., har skolöverstyrelsen den 15 december 1966 till Kungl. Maj:t överlämnat förslag till nya studieplaner. I denna fråga vill jag här endast uttala, att samordning av de tre utbildningslinjernas timplaner bör komma till stånd i den utsträckning som är möjlig utan att linjernas egenart går förlorad.

För tillträde till specialutbildning på utbildningslinje 2, omfattande lärare för synskadade, hörselskadade och talskadade, bör fordras lärarexamen och i regel tre års lärartjänstgöring samt för blivande anpassninglärare annan utbildning och yrkesverksamhet under tre år av betydelse för lärarverksamheten.

Under utbildningstiden bör för den, som genomgår utbildning till speciallärare (lågstadieinlärare, mellanstadieinlärare) eller motsvarande utbildning för förskollärare, i innehavd tjänst utgå lön med B-avdrag under termin 1 och 2 samt lön utan avdrag under termin 3 och 4. För övriga lärarkategorier bör utgå lön utan avdrag i innehavd tjänst. I vissa fall kan motsvarande utbildningsarvoden i stället komma i fråga. Kungl. Maj:t äger besluta om förmåner under utbildningstiden.

Den som före den 1 januari 1968 innehar behörighet till tjänst vid specialskola eller till tjänst som speciallärare vid grundskola bör i fråga om behörighet jämföras med den som genomgått den nya utbildningen. Systemet med biträdande lärare bör avvecklas den 1 juli 1967. Innehavare av tjänst som biträdande lärare bör beredas möjlighet att utan ansökningsförfarande övergå till speciallärartjänst vid specialskola.

Beträffande frågan om nordisk samverkan i fråga om utbildning av speciallärare kan konstateras att utvecklingen av specialskolväsendet och specialundervisningen har följt i huvudsak samma linjer inom de nordiska länderna. I samtliga nordiska länder bedöms det vara främst utbildningen av lärare för synskadade, som kan bli föremål för ett nordiskt samarbete. Anledningen härtill är att utbildningen omfattar ett mycket litet antal sådana lärare i varje land. De sakkunniga har föreslagit, att den avslutande tredje terminen av utbildningen för lärare för synskadade skall bli samnordisk. Denna utbildningster-

min för nordiska deltagare beräknas komma till stånd först höstterminen 1968. Frågan har underställts övriga nordiska länders undervisningsministerier. Slutlig ställning till denna fråga kan inte tas förrän i samband med ställningstagandena till utbildningsverksamheten vid lärarhögskolorna under budgetåret 1968/69.

Jag övergår till o r g a n i s a t i o n e n för ifrågavarande speciallärarutbildning vid lärarhögskola. Såsom jag förordat i det föregående, bör utbildningen av specialskolans lärare anknytas till lärarhögskola och samordnas med lärarutbildningen för motsvarande kategorier inom grundskolan. Utbildningen av lärare för synskadade och hörselskadade skall tillsammans med utbildningen av talpedagoger bilda speciallärarlinjens utbildningslinje 2. All utbildning av lärare för synskadade bör förläggas till lärarhögskolan i Stockholm. Det årliga behovet av lärare för synskadade är emellertid inte stort. Det kan därför finnas skäl att överväga, om intagning av lärare för sådan utbildning i vissa fall kan ske med något års mellanrum. Det är en uppgift för skolöverstyrelsen att följa utvecklingen härvidlag och att tillse att utbildningsresurserna utnyttjas ändamålsenligt. Utbildning av lärare för hörselskadade bör anordnas vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg. Utbildning under den fjärde terminen av den tvååriga studiegången för lärare för hörselskadade bör vara förlagd till lärarhögskolan i Stockholm.

Den praktiska utbildningen förläggs till grundskolans specialklasser, specialskolor, skolor för vuxna synskadade samt andra för ändamålet lämpliga institutioner. Utbildningen förutsätts under läsåret 1967/68 bedrivas under medverkan av handledare huvudsakligen i nuvarande former. Den 1 juli 1968 bör med erforderligt antal tjänster som speciallärare vid specialskolan eller vid grundskolan förenas uppdrag för tre år som handledare. I den utsträckning som behövs skall handledare kunna anställas även för kortare tid.

De sakkunniga har föreslagit inrättande av en tjänst som lektor i psykologi och pedagogik för speciallärarlinjen vid lärarhögskolan i Stockholm. Innehavaren av tjänsten skulle enligt de sakkunniga svara för undervisningen i psykologi och pedagogik på utbildningslinje 2 samt därjämte på andra utbildningslinjer meddela viss undervisning rörande problematiken kring undervisning av barn med syn- eller hörselhandikapp. Skolöverstyrelsen har anfört, att underlag för den förslagna lektorstjänsten saknas läsåret 1967/68. Jag har i prop. 1967:4 beräknat medel för två lektorstjänster i psykologi och pedagogik vid lärarhögskolan i Stockholm. Enligt min mening bör en av innehavarna av dessa tjänster kunna ha tjänstgöringen förlagd företrädesvis till speciallärarlinjens utbildningslinje 2. Medel bör alltså inte nu beräknas för någon ny tjänst som lektor i psykologi och pedagogik.

Jag beräknar medel för föreslagen tjänst som lektor i specialundervisningens metodik vid lärarhögskolan i Stockholm, liksom för utbyte av en tjänst som kansliskrivare vid samma lärarhögskola mot en tjänst som kanslist. Medel bör vidare beräknas för tjänstgöringstillägg till handledare, ersättning till föreläsare och ledare av seminarieövningar samt för expert- och assistenthjälp vid special-

lärarutbildningen, arvoden till experter och särskilda sakkunniga samt för extra biträdespersonal och vissa utbildningsarvoden. Sammanlagt har jag för nyssnämnda avlöningsändamål beräknat 454 000 kr. Härvid har jag beaktat medelsbehovet för dels utarbetandet av studiematerial för specialiserings- och fördjupningskurs, dels andra årskursen av dövlararutbildningen vid Manillaskolan och viss blindlärarutbildning under höstterminen 1967 vid Tomtebodaskolan.

För omkostnader i samband med föreslagen speciallärarutbildning vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg bör beräknas ett belopp av sammanlagt 60 000 kr.

I sina anslagsframställningar för budgetåret 1967/68 under anslaget Specialskolan m. m.: Engångsanskaffning av utrustning m. m. begärde skolöverstyrelsen 16 000 kr. till undervisningsmateriel för utbildning av dövlarare. I summan ingick kostnader för inköp av audiometer, utbyte av försliten materiel m. m. Jag beräknar medel för dessa ändamål i enlighet med skolöverstyrelsens förslag.

De ökade anspråk på lokaler som uppkommer genom utvidgningen av speciallärarutbildningen bör kunna tillgodoses genom förhyring.

Vid bifall till vad jag här har föreslagit räknar jag för nästa budgetår med ett medelsbehov av sammanlagt 530 000 kr., varav för avlöningar 454 000 kr., för omkostnader 60 000 kr. samt för materiel m. m. 16 000 kr.

Jag förordar att på riksstaten för nästa budgetår uppförs ett förslagsanslag av 530 000 kr., kallat Vissa kostnader för speciallärarutbildning vid lärarhögskolorna. Av praktiska skäl bör emellertid kostnaderna för avlöningar samt omkostnaderna bestridas från lärarhögskolornas anslag för motsvarande ändamål, vilka anslag härigenom kommer att belastas med högre belopp än som beräknats i riksstatsförslaget. Det av mig här förordade anslaget kommer i fråga om dessa kostnader att fungera som s. k. täckningsanslag för riksstaten. Kostnaderna för undervisningsmateriel bör bestridas direkt från förevarande anslag.

Med hänvisning till de anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för speciallärarutbildning vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg,
- b) besluta att det inom specialskolan skall finnas skilda slag av lärare i huvudsak enligt de riktlinjer som jag angett,
- c) till *Vissa kostnader för speciallärarutbildning vid lärarhögskolorna* för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 530 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

INNEHÅLL

	Sid.
1. Inledning	3
2. Nuläget	4
3. Utredningens förslag till utbildning av lärare för synskadade och hörsel- skadade	4
3.1 Utgångspunkter	4
3.3.1 Den nya skolan för syn-, hörsel- och talskadade	4
3.1.2 Utbildningen vid lärarhögskola av lärare för specialundervis- ning	5
3.1.3 Behovet av lärare för synskadade och hörselskadade	8
3.2 Samordnad utbildning av lärare för specialskolan och specialunder- visningen i grundskolan	9
3.3 Utbildningens utformning	11
3.3.1 Utbildningens längd	11
3.3.2 Timplaner m. m.	13
3.3.3 Tillträde till utbildningen, betyg m. m.	18
3.4 Nordisk samverkan	20
3.5 Utbildningens organisation	22
3.5.1 Utbildningens dimensionering och förläggning	22
3.5.2 Personal	23
3.5.3 Lokaler	24
3.6 Kostnader	25
4. Remissyttrandena	25
5. Departementschefen	33